

Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet

Odsjek za orijentalnu filologiju

ZAVRŠNI MAGISTARSKI RAD

Jezik putopisa Mine Urgan o Italiji (Odlomak iz knjige Bir Dinozorun Gezileri)

Mentor: Prof. dr. Kerima Filan

Studentica: Arijana Porča

Sarajevo, 2021. godina

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
3. O putopisnom žanru.....	3
4. Odlomak <i>O Italiji</i> u putopisnom djelu <i>Bir Dinozorun Gezileri</i> (analiza jezika).....	4
4.1. Prisustvo romanskih riječi u odlomku <i>O Italiji</i>	4
5. Upotreba idioma.....	8
6. Upotreba onomatopeja.....	12
7. Žargonizmi i neki zanimljivi opisi.....	14
8. Gerundi u odlomku <i>O Italiji</i>	16
8. 1. Podjela gerunda u turskom jeziku.....	17
8. 2. Gerund na -(y)ip.....	18
8. 3. Gerund na -(y)a.....	21
8. 4. Gerund na -(y)arak.....	22
8. 5. Gerund na -madan.....	24
8. 6. Gerund na -(y)ınca.....	25
8. 7. Gerund na -iken.....	27
9. Kvizigerundi u odlomku <i>O Italiji</i>	29
9.1. Kvizigerund -meden/madan önce.....	29
9. 2. Kvizigerund -casına/cesine.....	30
9. 3. Kvizigerund -r... -maz.....	32
9. 4. Kvizigerund -dikan/dikten sonra.....	32
9. 5. Kvizigerund -dikça/dikçe.....	33
10. Zaključak.....	35
11. Prilog (prevod odlomka <i>O Italiji</i>).....	36
Literatura.....	53

1. Uvod

U ovom magistarskom radu analizirat će se jezik Putopisa turske autorice Mine Urgan. Korpus analize je putopis pod nazivom *Bir dinazorun gezileri*, Putovanja jednog dinosaura. Već sami naslov plijeni pažnju, ostavljajući utisak da će analiza jezika ove autorice biti zanimljiva. Konkretni odlomak iz djela koji će se analizirati jeste odlomak *O Italiji* koji zaprema osamnaest stranica u ovome romanu. Zašto baš Italija? Osim glavnog cilja, analize turskog jezika, ovaj odlomak je izabran i zbog moguće povezanosti sa italijanskim jezikom. Cilj rada je istražiti da li je autorica upotrebljavala neke romanske riječi, i ukoliko jeste na koji način i u kojem kontekstu.

Pri ovoj analizi bit će zabilježeno sve što je zanimljivo u pogledu jezika, naročito ukoliko bude uočeno da je autorica ima neki specifičan stil, zatim u pogledu gramatike osvrnut će se na neke posebne gramatičke jedinice koje dominiraju kroz odlomak. S druge strane nastojat će se kroz magistarski rad prožeti i analiza, ne samo jezika, nego i kulture naroda koju nam autorica preslikava svojim djelom, a koju je možda u velikoj mjeri otkrila kroz jezik. Na početku rada osvrnut će se na karakteristike putopisa kao književnog žanra, na autoricu Minu Urgan, njen život i djelo, te će ukratko biti predstavljen odlomak *O Italiji* iz spomenutog putopisnog djela.

U putopisu kao književnom žanru, pisac nam ne otkriva samo mjesta koja je proputovao, nego nam prenosi i sliku kulture i običaja ljudi koji žive na opisivanom prostoru. Budući da su Italijani narod za koji vrijedi opće mišljenje da je temperamentan, koji je pun života, energije, narod na koji asocira svaka vrsta umjetnosti, smatra se da će biti izuzetno zanimljivo analizirati jezik iz odlomka koji se odnosi upravo na njih. Ukoliko zamislimo Italijane i njihov stil života, u skladu s tim se stvara i slika o jeziku kojim piše Mina Urgan. To je jedan savremeni, slobodniji stil, prepun metafora, onomatopeja, zanimljivih opisa kojima nam ona što vjerodostojnije preslikava vlastite događaje i doživljaje.

Kao gramatičke jedinice kojima će biti posvećena pažnja u ovom magistarskom radu izabrani su gerundi i kvazigerundi. Pokušat će se istražiti koje je gerunde i kvazigerunde upotrijebila autorica u odlomku *O Italiji*, bit će izdvojeni konkretni primjeri iz kojih će gerundi i kvazigerundi biti analizirani.

Mina Urgan

Na samom početku ovog magistarskog rada potrebno je osvrnuti se na spisateljicu čije je djelo predmet istraživanja. Čitajući biografiju Mine Urgan odmah se može zaključiti da je ona bila jedna svestrana ličnost i žena koja je iza svog dugogodišnjeg životnog iskustva ostavila mnogo rezultata zbog kojih je poznata ne samo u Turskoj, nego i u svijetu. Prve riječi koje asociraju na ovu spisateljicu su: komunizam, ateizam, pobuna, nezavisnost, slobodan duh, samostalna žena. Žena koja je tokom svog života bila poznata kao spisateljica, filolog, profesorica Engleske književnosti i prevodilac. Mina Urgan rođena je 1915. godine u Istanbulu. Svojim djelovanjem nastojala je Turskoj približiti neka od najvažnijih dijela engleske književnosti. Dobitnica je brojnih priznanja i nagrada, a djela koja su je najviše proslavila nose nazive *Bir dinozorun anıları* i *Bir dinozorun gezileri*, te je mnogo puta štampano zbog velikog interesovanja čitalaca.¹

Bir Dinozorun Gezileri; počevši od samog naziva djela koje je napisano u vidu putopisa može se reći da plijeni pažnju čitaoca. Zašto je spisateljica upravo ovako nazvala svoj putopis? Kod svakog književnog djela počinjemo od naslova, naslov je ono što uglavnom presudi da li ćemo se posvetiti nekom djelu ili ne. Naslov putopisa *Putovanja jednog dinosaura* zaista obećava. Sama činjenica da je spisateljica sebe uporedila sa dinosaurom intrigira našu pažnju. Cilj ovog magistarskog rada je istražiti jezik koji je svojstven spisateljici Mini Urgan. Da bi to istraživanje bilo što uspješnije i produktivnije od velikog je značaja i spisateljica, njen stil, način obraćanja publici i način na koji se ona predstavila. Ovaj putopis je prožet veoma zanimljivim i simpatičnim doživljajima raznih evropskih gradova, jedne veoma osebujne ličnosti kakva je Mina Urgan. Njeni doživljaji i nesvakidašnji komentari, način opisivanja gradova, ljudi, različitih kultura i običaja su u velikoj mjeri pomogli da se jezik ovog putopisa što bolje analizira. Budući da se kao korpus analize jezika uzima odlomak O Italiji, pružila se prilika da se napravi jedno zanimljivo poređenje turske i italijanske kulture, te da se uoče brojne romanske riječi kojima je spisateljica dočarala svoj doživljaj ove zemlje.

---

¹ Urgan, Mina (2008), *Bir dinozorun gezileri*, Marmara Sanayi Sitesi, Istanbul.

3. O putopisnom žanru

Enciklopedijska natuknica putopis definira ovako: "... književna vrsta u kojoj pisac iznosi svoje dojmove o predjelima kroz koje putuje. Putopis nije samo nabranje onoga što je putopisac vidio već se u njemu očituje i umjetnička sklonost, stav prema životu, osjećajni svijet, ukus, kultura onoga koji piše. Putopisac istodobno prikazuje i svoj predmet i sebe sama, a pravi je putopis plod stvaralačkog nemira, ogledalo umjetnikove intime, svjedočanstvo njegova ukusa. Postoji međutim i tzv. znanstveni putopis s obiljem historijskih, etnografskih, geografskih i drugih podataka. Autori su im najčešće učenjaci, istraživači, pomorci i misionari.²

Govoreći o književnim vrstama "koje ujedinjuju povijesno-znanstveni interes s umjetničkim oblikovanjem", Milivoj Solar kaže: "Među takvim književno-znanstvenim vrstama od posebne je važnosti također putopis. S jedne strane, on može predstavljati doprinos geografiji ili etnografiji, dok, s druge strane, predstavlja osobitu književnu vrstu u kojoj je putovanje i opis propotovanih predjela ili zemalja povod za šire umjetničko oblikovanje zapažanja, dojmova i razmišljanja o svemu onom što putopisca zaokuplja tokom putovanja. Nerijetko se tako putopis približava eseju ili pak romanu u kojemu je fabula organizirana kao slijed događaja koji se zbivaju tokom putovanja nekog lika ili skupine likova."³

S putopisom kao književnom vrstom dešavaju se, dakle, u moderno doba dvije krupne stvari: doživljava estetsku emancipaciju (stječe se žanrovska svijest o njemu kao o legitimnom književnom žanru), a stvaralačka praksa to potvrđuje izvanrednim ostvarenjima, koja potpuno ravnopravno staju uz bok najboljim ostvarenjima u drugim, tradicionalnim žanrovima. Nasuprot tom proboju u vrhove književne kreacije, stoji pojava goleme kvantifikacije putopisnih tekstova. Osim toga, u uvjetima brzih i sređenih prometnih komunikacija svijet je postao dohvaatan, lako osvojiv, pa se glad za svijetom relativno lako i obilato zadovoljava.⁴

---

² <http://ivanlovrenovic.com/clanci/bosna-argentina/prostori-putopisa-2> (Posljednji put posjećeno 5. 4. 2021).

³ <http://ivanlovrenovic.com/clanci/bosna-argentina/prostori-putopisa-2> (Posljednji put posjećeno 5. 4. 2021).

⁴ <http://ivanlovrenovic.com/clanci/bosna-argentina/prostori-putopisa-2> (Posljednji put posjećeno 5. 4. 2021).

4. Odlomak *O Italiji* u putopisnom djelu *Bir Dinozorun Gezileri* (analiza jezika)

U devetom dijelu svog putopisa pod nazivom *Bir Dinozorun Gezileri* Mina Urgan govori o Italiji i nekim evropskim gradovima. Spisateljica nam prenosi svoje najiskrenije utiske o ovoj zemlji, poseban doživljaj ove kulture, romanskih jezika, historiju pojedinih gradova i značajnih ličnosti. Njen način pisanja i doživljavanja svijeta oko sebe čitaoca približava njenim putovanjima, avanturama, doživljajima, zgodama i nezgodama. Iz samo jednog malenog dijela *O Italiji* možemo mnogo naučiti. Spisateljica kroz svoj način pripovijedanja maštovito prikazuje svu strast koja karakteriše romanske narode i jezika, naročito Italijane.

4.1. Prisustvo romanskih riječi u odlomku *O Italiji*

Analizirajući ovaj dio *Putopisa* može se uočiti nekoliko romanskih riječi i izraza koje je spisateljica veoma zanimljivo predstavila čitaocima. Svaki upotrijebljen izraz veže se za neku specifičnu situaciju kojoj je spisateljica svjedočila. Romanske riječi u znatnoj mjeri su pomogle spisateljici da još strastvenije i autentičnije prikaže romansku kulturu. Riječi koje su zabilježene tokom analize odlomka su sljedeće:

Mare Nostrum (sintagma se sastoji od imenice mare, maris, n. – more i prisvojne zamjenice noster, stra, strum – naš).⁵

*Çünkü İtalya Mare Nostrum yani „bizim deniz“ yani Akdeniz'in bir parçasıdır.*⁶ Zato što je Italija Mare Nostrum, odnosno „naše more“, to jeste ima izlaz na Sredozmeno more.

Već na samom početku odlomka možemo uočiti sintagmu na latinskom jeziku Mare Nostrum. Spisateljica je željela istaknuti zajedničku tačku vlastite kulture i kulture najljepše evropske zemlje Italije, kako to ona sama navodi na početku. Ono što ih povezuje je Sredozemno more. Upotrebom ove sintagme na latinskom jeziku, a potom prevodom na turski jezik, stiče se utisak da spisateljica odmah na početku odlomka želi napraviti poveznicu sa Italijom i približiti je čitaocima.

---

⁵ Gortan, Veljko, Gorski, Oton, Pauš, Pavao, (1963), *Elementa latina*, Školska knjiga, Zagreb, str. 218.

⁶ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 180.

Laguna (zatvoreni zaljev u venecijanskom zaljevu, u Jadranskom moru u kojem se nalazi grad Venecija).⁷

Sljedeća romanska riječ koja je uočena je laguna, a spisateljica je navodi velikim početnim slovom. Za razliku od prethodne sintagme ona ovu italijansku riječ nije prevela na turski jezik, nastojeći da sačuva autentičnost njenog značenja i da što bolje čitaocima prenese sliku o njoj, budući da je laguna jedno od najvećih obilježja Venecije o kojoj nam autorica piše na početku svoje italijanske avanture.

*Çarpıcı olduđu kadar kusursuz bir estetik içinde, kent yavaş yavaş çürümekte, Laguna'nın kokuşmuş sularına yavaş yavaş gömülmektedir.*⁸ Koliko god je zanosan u toj savršenoj estetici, grad malo pomalo truhne, malo pomalo se sahranjuje u Laguninu ustajalu vodu.

Gondola (venecijanski čamac)⁹

Pišući o posjeti Veneciji, Mina Urgan upotrebljava još jednu italijansku riječ gondola. Još jedno veliko važno obilježje ovog grada su čamci koji su u svijetu poznati pod nazivom gondole. Da je spisateljica upotrijebila neku tursku riječ umjesto gondole, možda ne bi do kraja prenijela čitaocima prelijepu sliku Venecije.

*Ölümcül suların üstünde zerafetle kayan o güzel romantik gondollar, kapkara cilâli, upuzun tabutlara benzer.*¹⁰ Te lijepe, romantične gondole koje plove na vodi koja umire, podsjećaju na crne, sjajne, dugačke sanduke.

Grappa (rakija, lozovača)¹¹

*Bir kahveye sığınyor; nefis olduđu kadar sert bir içki olan grappa'mı yudumlarken, o dramatik gökgürültüleriyle şimşeklerin kente verdikleri büsbütün büyüleyici havayı seyrediyorum.*¹² Sklonim se u jedan kafić, i dok ispijam svoju grappu, koje je žestoko u jednakoj mjeri koliko je i ukusno, posmatram sav onaj čarobni izgled koji gradu daju munje uz tu dramatičnu grmljavinu.

U ovom primjeru Mina Urgan nam predstavlja i tradicionalno venecijansko piće, a ono što je zanimljivo je da je autorica na imenicu grappa dodala prisvojni sufiks za prvo lice

⁷ Klajn, Ivan, (2011), *Italijansko-srpski rečnik*, Edicija-Alexandria, Beograd, str. 366.

⁸ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 184.

⁹ Klajn, Ivan, (2011), op. cit. str. 293.

¹⁰ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 184.

¹¹ Klajn, Ivan, (2011), op. cit. str. 297.

¹² Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 186.

jedinine. Na taj način ostavlja kod čitaoca utisak da izražava neku vrstu prisnosti s ovim pićem, svoje oduševljenje njime, a i ponavljanje dolaska u kafić i ispijanja tog pića.

Vaporetto (mali parobrod, motorna barka)¹³

... *küçük bir vaporetto'ya binip kendimi Lido'ya atardım.*¹⁴ ... ukrcala bih se na mali parobrod i otišla bih do Lida.

Još jedna italijanska riječ koju spisateljica upotrebljava jeste *vaporetto*. U nastavku ona ne daje nikakav dodatni prevod, niti objašnjenje ove riječi. Zanimljivo je da je na imenicu *vaporetto* dodala nastavak za padež dativ, budući da glagol *binmek*¹⁵ (jedno od značenja: ući u prevozno sredstvo, ukrcati se) zahtijeva dopunu u dativu. Iako je imenica *vaporetto* umanjena od imenice *vapore* (parobrod), autorica je upotrijebila ispred nje pridjev *küçük*.

Tre Scalini kahvesi

U nastavku odlomka *O Italiji* kao zanimljivo zapažanje izdvojena je sintagma *Tre Scalini kahvesi*. Sintagma je napisana u obliku druge genitivne veze, i ima značenje kafić *Tre Scalini*, ili kafić *Tri stepenika*.¹⁶ Druga genitivna veza je sintagma u kojoj determinirajući član stoji u apsolutnom padežu, dok drugi član ima prisvojni sufiks za treće lice jednine. Ovom vrstom sintagme obično izražavamo kategorijalno značenje.¹⁷ Konkretno u ovom primjeru *Tre Scalini* predstavlja determinirajući član koji stoji u apsolutnom padežu, a *kahvesi* drugi član koji ima prisvojni sufiks za treće lice jednine, *si*. Autorica je zadržala izvorni naziv kafića a općom imnicom *kahvesi* protumačila je čitaocu kako će shvatiti ovaj strani elemenat u njenom tekstu.

*Gelgelelim, akşamları Tre Scalini kahvesinde oturup, çevremizi seyrederek bir Tartuffo dondurması yemek öyle bir mutluluktur ki...*¹⁸ Međutim, tolika je sreća uveče sjesti u kafić *Tre Scalini* i jesti *Tartuffo* sladoled, posmatrajući okolinu da...

U istoj rečenici može se uočiti upotreba druge genitivne veze uz imenicu *Tartuffo*, gdje je ona determinirajući član, a imenica *dondurma* drugi član i na sebi ima prisvojni sufiks

¹³ Klajn, Ivan, (2011), op. cit. str. 777.

¹⁴ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 186.

¹⁵ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), *Türkçe-sırpça sözlük*, Türk Dili Kurumu, Ankara, str. 144.

¹⁶ Klajn, Ivan, (2011), op. cit. str. 625.

¹⁷ Čaušević, Ekrem (1996), *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, str. 115.

¹⁸ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 190.

za treće lice jednine- si. Ovom sintagmom autorica ostavlja utisak da želi čitaocima približiti ono što predstavlja jedno od glavnih obilježja Italije, a to je sladoled. Isti slučaj imali smo i u rečenici za imenicom *grappa*.

Osim gore navedenih riječi, uočeno je kako autorica upotrebljava neke italijanske nazive u punom sastavu. Npr. *Via Tritone, Piazza Navona, Piazza del Popolo, San Francesco del Deserto...* Odlučila je da ove nazive ne mijenja, a na njih je dodavala neke padeže. Npr: *Piazza del Popolo' da upuzun başka bir obeliskin tepesi Hıristiyan haçıyla süslenir.*¹⁹ Na Trgu naroda vrh jednog drugog, prilično dugog obeliska, ukrašen je kršćanskim križem.

Ola, ola

Nakon italijanskih riječi možemo uočiti i upotrebu španskih riječi i izraza. Prvi koji je zabilježen je poznati španski pozdrav *Ola*, koji bismo mogli uporediti sa turskim pozdravom *Merhaba*. *Aşağıda, sokakta, birileri el çırpıyor, „ola! ola!“ diye bağıriyorlardı.*²⁰ Dolje na ulici neki ljudi bi aplaudirali i derali se govoreći „ola, ola“.

Siesta (popodnevi odmor, spavanje)

*Çünkü yazı öğleden sonra hayat sanki dururdu; herkes siesta yapardı. Zato što bi u ljeto iza podne izgledalo kao da je život stao; svi bi odlazili da popodne odspavaju. Autorica je upotrijebila izraz koji čini dio španske kulture, a to je poznata *siesta* (popodnevno spavanje). Ovu imenicu upotrijebila je uz glagol *yapmak*.*

Matador (ubica)

*O matador, karşısına ölümü almış, ayak parmaklarının ucunda, görülmedik bir zerafetle dans ediyordu sanki.*²¹ Taj ubica, ispred sebe je stavio smrt i izgledao je kao da pleše na vrhovima prstiju s jednom profinjenošću koju nismo do sada vidjeli. Imenica *matador* je španska riječ koja ima značenje ubice. Upotrebom ove riječi Mina Urgan nam je dočarala tradicionalni španski događaj sa bikovima. Zanimljivo je da je u nastavku upotrijebila ponovu ovu riječ, ali je ispred nje dodala tursku imenicu *baş*. *Sinir krizleri geçiren başmatador, Ferdinand'ın önünde diz çöker, gözyaşları dökerek, saldırması için*

---

¹⁹ Ivi, str. 189.

²⁰ Ivi, str. 191.

²¹ Ivi, str. 194.

yalvarır.²² Glavni ubica koji je doživio nervni slom, kleknuo je pred Ferdinanda i kroz plač ga moli da ga napadne. Budući da imenica *matador* znači ubica, ako ispred nje dodamo imenicu *baş* (glava; često se kombinuje sa drugim imenicama u značenju „glavnog“), tu imenicu možemo prevesti kao glavni ubica.

5. Upotreba idioma

Ono što je u velikoj mjeri doprinijelo da ovaj putopis bude bliži čitaocima je osebujan jezik i stil kojim piše Mina Urgan. To se svakako ogleda i u metaforama kojima je autorica sklona pri pisanju. Analizirajući odlomak naišlo se na nekoliko idiomatskih izraza koji imaju veoma zanimljivo značenje. Idiom je izraz koji krije dublje, metaforičko značenje. Idiomi su sastavni dio jezika i kulture svakog naroda. Pojam metafore koristi se u veoma širokom smislu, tako da ponekad obuhvata gotovo sve promjene u značenju riječi. Metaforama se neprestano služimo u svakodnevnom govoru, a mnogi teoretičari došli su do zaključka da je jezik u cjelini gledano metaforičan.²³

Idiomatski izrazi se najviše mogu čuti u svakodnevnom turskom jeziku. Oni predstavljaju kodove, jezik u jeziku, izraze koji kriju duboko značenje. Sve u svemu idiomatski izrazi se mogu posmatrati kao jedan lingvistički fenomen slagalice, jer su obično dvosmisleni, a ponekad i gramatički neispravni. Oni su u velikoj mjeri sintaktički i semantički neobični. Kako bismo otkrili značenje jednog idiomatskog izraza nije dovoljno da znamo značenje svake pojedinačne riječi koja ga čini, upravo zbog činjenice da svi oni kriju neko dublje, metaforičko značenje.²⁴

Idiomatski izrazi koji su pronađeni u odlomku *O Italiji* su sljedeći:

Kanı kaynamak

*1937'de yirmi iki yaşındayken yurtdışına ilk çıkışında, İtalyan kadınlarını da erkeklerini de çok sevimli bulmuştum; hemen kanım kaynamıştı onlara.*²⁵ Kada sam 1937. godine kao dvadesetogodišnjakinja prvi put otišla u inostranstvo, veoma su mi se dopale italijanske žene i muškarci; odmah sam osjetila ljubav prema njima.

---

²² Ivi, str. 195.

²³ Solar, Milivoj (2005), *Teorija književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, str. 88.

²⁴ Erdener, Yıldırım (2004), *101 Turkish Idiomatic Expressions*, Dunwoody Press, USA, str. 2.

²⁵ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 180.

Ukoliko raščlanimo ovaj idiomatski izraz dobit ćemo dvije riječi: kan (krv)²⁶ i kaynamak²⁷ (vreti, ključati, kipiti). Spajanjem ove dvije riječi moglo bi se doći lahko do značenja *uzavrela krv*, ali osim toga ovaj izraz ima i značenje *zaljubiti se, biti živahan*.²⁸

Burun buruna gelmek

...*Michelangelo'nun Davut heykeliyle, yani dünyanın en güzel erkek bedeniyle burun buruna gelmişsiniz*.²⁹ Došli ste nos uz nos sa Michelangelovom statuom Davida, odnosno sa najljepšim muškim tijelom na svijetu.

U ovom idiomu možemo uočiti upotrebu dijela tijela burun (nos)³⁰ sa glagolom gelmek (doći).³¹ Imenica burun je upotrijebljena dva puta, a na drugoj je upotrijebljen dativ, kao dopuna glagolu gelmek. Pri prevodu ovog idioma nije mnogo komplikovano doći do značenja. Dakle idiom se može prevesti doslovno, a figurativno značenje koje on nosi je *približiti se nekome toliko, da se sudarite s njim*.³²

Ayak basmak

Mühtiş merak ettiğim Sicilya'ya ayak basamadım örneğin.³³ Naprimjer nisam uspjela kročiti na predivnu Siciliju koja me zanima.

Još jedan zanimljiv idiom je ayak basmak. U ovom slučaju ponovo imamo upotrebu dijela tijela ayak (noga)³⁴, te ovaj idiom možemo prevesti doslovno nagaziti nogom. Međutim ukoliko izvodimo figurativno značenje ovaj idiom možemo prevesti i kao *ući, stupiti, kročiti*.³⁵

Kahkaha atmak

Bunu anlatırken, kendini ünlü ozan Vergilius'a benzetir, kahkahalar atardı.³⁶ Pričavši o ovome, sebe je upoređivao sa poznatim pjesnikom Vergilijem i grohotom se smijao.

---

²⁶ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit. str. 546.

²⁷ Ivi, str. 574.

²⁸ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit., str. 547.

²⁹ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 183.

³⁰ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit., str. 171.

³¹ Ivi, str. 390.

³² Erdener, Yıldırım (2004), op. cit., str. 46.

³³ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 183.

³⁴ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit., str. 84.

³⁵ Ibid.

³⁶ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 189.

Ukoliko obratimo pažnju na riječ *kahkaha* koja ima značenje grohotan smijeh³⁷, uz glagol *atmak* (*bacati*)³⁸ ona se može posmatrati kao idiom. Figurativno značenje ovog idioma je upravo glasno/grohotom se smijati. Upotreba ovog idioma nam prenosi da nije riječ o bilo kakvom, običnom smijehu, nego upravo narodno rečeno grohotnom smijehu.

Göze hoş gelmek

Ukoliko ovaj idiom doslovno prevedemo prevod bi bio doći prijatno oku, *göz*³⁹ (oko), u rječniku se pod riječju *hoş* (ugodno, prijatno) navodi i izraz *hoş gelmek*⁴⁰ (zvučati lijepo, djelovati prijatno). Dakle kompletan idiom možemo prevesti kao *izgledati prijatno*. *Buna karşılık, lüks semtlerdeki apartmanlar, çoğu kentlerin apartmanlarından farklı olarak, göze hoş gelir.*⁴¹ Suprotno ovome, zgrade u luksuznim četvrtima izgledaju prijatno, za razliku od zgrada većine gradova.

Göz atmak

Doslovan prevod ovog idioma bio bi *baciti oko*. Idiom je spoj imenice *göz* (oko)⁴² i glagola *atmak* (*baciti*)⁴³ njegovo figurativno značenje je pogledati nešto, osvrnuti se na nešto.⁴⁴ *Bu yüzden ne Madrid'de doğru dürüst gezebildim (Sadece Prado Müzesi' ne şöyle bir göz atabilmek için bile bir hafta yetmez)...*⁴⁵ Zbog toga nisam mogla kako treba obići ni Madrid (nije vam dovoljna čak ni sedmica da samo bacite pogled na muzej Prado)... Ovaj idiom se može povezati i sa našim jezikom, jer u našem svakodnevnom govoru postoji ovaj idiom *baciti oko/pogled*, sa značenjem nešto pogledati.

Garibine gitmek

Kako je već rečeno da je autorica sklona upotrebi idioma, dajući utisak da želi što više da se približi čitaocima, i da što autentičnije prenese svoje dojmove tokom putovanja, još jedan zanimljiv idiom kojim to postiže je *garibine gitmek*. Ako obratimo pažnju na doslovno značenje ovog idioma uočiti ćemo da je on spojen od pridjeva *garip* sa prisvojnim sufiksom (čudan, neobičan, rijedak) i glagola *gitmek* koji ispred sebe ima dopunu u dativu. U rječniku

³⁷ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit., str. 538.

³⁸ Ivi, str. 80.

³⁹ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit., str. 416.

⁴⁰ Ivi, str. 474.

⁴¹ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 189.

⁴² Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit., str. 416.

⁴³ Ivi, str. 80.

⁴⁴ Erdener, Yıldırım (2004), op. cit., str. 84.

⁴⁵ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 191.

se ovaj izraz prevodi kao *izgledati, činiti se čudnim, neobičnim*.⁴⁶ *Yemek servisi ancak saat onda başlardı. Garibime gitmişti bu*.⁴⁷ Služenje jela bi počinjalo tek u deset sati. To mi se činilo čudnim.

Kimse (birşey ile) yanıp tutuşmak

Posljednji idiom u ovom dijelu magistarskog rada je *yanıp tutuşmak*. Idiom je spojen od dva glagola *yanmak* (gorjeti, izgorjeti)⁴⁸ i *tutuşmak* (zapaliti se).⁴⁹ Ukoliko doslovno prevedemo ovaj idiom prevod bi bio *zapaliti se i izgorjeti*. Glagol *yanmak* je u formi gerunda na –ip, te se ovim gerundom izražava koordinacija dviju radnji, tako da se umjesto prvog glagolskog člana koordinativne sintagme upotrijebi gerund na –ip koji se u svim gramatičkim kategorijama podudara sa drugim članom, kojem neposredno prethodi. Na taj način se umjesto vezničke koordinacije (ve, i) uspostavlja koordinacija dviju radnji koje čine jedinstvenu logičku, semantičku i sintaktičku cjelinu.⁵⁰ Figurativna značenja ovog idioma bila bi *imati veliku želju da nešto ostvarimo, čeznuti za nečim, mnogo se zaljubiti, mnogo voljeti nekoga*.⁵¹ *Gerçi İstanbul özlemiyle gene de yanıp tutuşurdum ama, bana öyle geliyor ki, başka bir ülkede olacağımdan daha az mutsuz olurdum orada*.⁵² Zapravo opet me obuzela čežnja za Istanbulom ali mi se čine da bih tamo bila manje tužna nego kada bih bila u nekoj drugoj zemlji.

Ukoliko donesemo zaključak o idiomima možemo reći da su idiomi jedna posebna strana svakog jezika, pokazuju nam jezik iz druge perspektive. Njima se ne mogu dodavati neke dodatke riječi, ne može se remetiti redoslijed unutar jednog idioma. Idiomi predstavljaju kratak i osebujan način pripovijedanja. U nekoliko riječi izražavaju šire figurativno značenje. Idiomi predstavljaju sintagmu od najmanje dvije riječi. Potrebno je napraviti granicu između idioma i poslovice.⁵³ Svojim oblicima i značenjima obogaćuju svaki jezik, a kao što smo mogli vidjeti kroz nekoliko primjera Mina Urgan je sklona upotrebi idioma. Ti idiomi su

---

⁴⁶ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit., str. 380.

⁴⁷ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 192.

⁴⁸ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit., str. 1040.

⁴⁹ Ivi, str. 991.

⁵⁰ Čaušević, Ekrem (1996), op. cit., str. 374.

⁵¹ Arvas- Yüksel, Selcen (2015), *Deyimler ve hikâyeleri*, Carpe diem kitap, Istanbul, str. 15.

⁵² Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 180.

⁵³ Arvas- Yüksel, Selcen (2015), op. cit., str. 10.

zasigurno dali veliki doprinos da se pojedine situacije, dojmovi i kulture naroda i zemalja u koje je autorica otputovala što autentičnije i zanimljivije predstave.

6. Upotreba onomatopeja

Onomatopeja je stilska figura u kojoj se glasovima oponašaju određeni zvuci iz prirode, životinjsko glasanje ili neki zvuci koji nas podsjećaju na neki predmet. Svaki jezik spontano stvara takve riječi, a pjesništvo ostvaruje onomatopeje kombinacijom onomatopejskih riječi te ponavljanjem, odnosno takvim poretkom i sustavom više riječi koje daju učinak poznatih zvukova iz prirode.⁵⁴

U turskom se, kao u nekim drugim jezicima, u onomatopejske izraze uvrštavaju se i oni koji označavaju vizualne i kinetičke efekte npr. pırıl pırıl (svjetlucanje). I kod onomatopeja i onomatopejskih izraza uočljiv je stanovit stupanj „semantizacije“ vokala: stabilni vokali a, e najčešće označavaju veći stupanj intenziteta onomatopejskog značenja u odnosu na vokale i, ı. Onomatopeje mogu biti:

- a) jednokomponentne
- b) dvokomponentne

Onomatopeje se mogu tvoriti i:

- a) redupliciranjem jednokomponentnih
- b) redupliciranjem jednokomponentnih, proširenih pomoću sufiksa –ır i –ıl
- c) redupliciranjem proširenog onomatopejskog izraza, pri čemu je druga komponenta izvedena fonetskim podržavanjem prve.

Onomatopejski izraz može imati funkciju predikatne dopune za način, ukoliko dolazi uz osnovni glagol.⁵⁵

---

⁵⁴ Solar, Milivoj (2005), op. cit., str. 74.

⁵⁵ Čaušević, Ekrem (1996), op. cit., str. 435.

*Oysa herif, Müslüman olduğum için, cehennemde cayır cayır nasıl yanacağımı, bozuk Fransızcasıyla anlatıp duruyor; ikide birde, gececik şirin bir kızsın, yazık değil mi sana?*⁵⁶

Međutim tip mi uporno na nerazgovijetnom francuskom objašnjava kako ću poput vatre gorjeti u paklu jer sam muslimanka, i odjednom mi reče „mlada si i vesela djevojka, zar nije šteta“?

U ovom primjeru imamo upotrebu dvokomponentne onomatopeje *cayır cayır*. Onomatopeja *cayır* može se prevesti kao pucketanje vatre⁵⁷, a upotrijebljena je uz osnovni glagol *yanmak* (gorjeti).

*Hitler radyolarda bangır bangır bağırnaya başlayınca, korkardınız.*⁵⁸ Kada bi Hitler počeo urlati na radiju uplašili biste se.

I u ovom primjeru možemo vidjeti upotrebu dvokomponentne onomatopeje *bangır bangır* uz osnovni glagol *bağırmak*, te njeno značenje glasi vikati, urlati, derati se.⁵⁹

Tiber Nehri şehrin içinden gürül gürül akar; sayısız çeşmelerin fışkıyelerinden cıvıl cıvıl sular fışkırır. Rijeka Tiber hući kroz grad; iz bezbrojnih fontana žamorno šiklja voda.

Dolazimo do primjera u kojem je autorica upotrijebila dvije onomatopeje u jednoj rečenici. Prvi primjer dvokomponentne onomatopeje *gürül* (klokotanje, šikljanje, hujanje, pljuskanje) napisan je uz glagol *akmak* (teći) i ima značenje hućati, brzo teći.⁶⁰ Druga onomatopeja *cıvıl cıvıl* je također dvokomponentna uz osnovni glagol *fışkırmak* (šikljati). Ova onomatopeja ima značenje cvrkutavo (pjevanje ptica), živo, temperamentno, bučno, žamorno.⁶¹

*Ferdinand' in ne denli vahşi olduğu konusunda mühtiş bir reklâm kampanyası yapılır. O kadar ki, Ferdinand arenaya girince, boğa güreşçileri korkudan zangır zangır titremektedirler.*⁶² Pravi se izvanredna reklamna kampanja o tome koliko je Ferdinand divlji. U tolikoj mjeri da se borci s bikovima počnu tresti kao prut kada Ferdinand uđe u arenu.

⁵⁶ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 181.

⁵⁷ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit., str. 182.

⁵⁸ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 181.

⁵⁹ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit., str. 108.

⁶⁰ Ivi, str. 429.

⁶¹ Ivi, str. 189.

⁶² Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 195.

Dvokomponentna onomatopeja *zangır* uz osnovni glagol titremek (drhtati) ima značenje drhtati kao prut, tresti se kao trska (od straha, strepnje).⁶³ Sve ove onomatopeje doprinose da se pojedine situacije što bolje i slikovitije prenesu čitaocima. Koristeći se onomatopejama Mina Urgan nam je dočarala svoje doživljaje, što se naročito može reći za posljednji primjer.

7. Žargonizmi i neki zanimljivi opisi

Žargonizmi su poseban sloj kolokvijalno markirane leksike. Pod žargonom se obično podrazumijeva specifična, stilski markirana upotreba jezika. Žargon je uvijek prostorno i vremenski ograničen, tako da neki žargonski elementi nakon izvjesnog vremena prelaze u neutralnu leksiku. Žargonizmi mogu biti riječi stranog i domaćeg porijekla. Njihova uloga može biti raznovrsna: stvaranje komičnog efekta, govorna karakterizacija likova, ubjeđivačka funkcija u reklami itd. Književnoumjetnički tekstovi posežu za žargonom u svrhu karakterizacije likova, zatim stvaranja komičnog efekta ili oneobičavanja jezika.⁶⁴

Kako je već ranije napisano, stil Mine Urgan je veoma osebujan i slobodan. Ona nastoji da kroz što zanimljivije primjere, neobična poređenja, upotrebom zanimljivih riječi što vjerodostojnije svoje doživljaje preslika u ovaj putopis. Pri analizi odlomka O Italiji izdvojeno je nekoliko zanimljivih citata u kojima je može vidjeti ta njena sloboda izražavanja.

*Oysa herif, Müslüman olduğm için, cehennemde cayır cayır nasıl yanacağımı, bozuk Fransızcasıyla anlatıp duruyor; ikide birde, gencecik şirin bir kızsın, yazık değil mi sana?*⁶⁵

Međutim tip mi uporno na nerazgovijetnom francuskom objašnjava kako ću poput vatre gorjeti u paklu jer sam muslimanka, i odjednom mi reče „mlada si i vesela djevojka, zar nije šteta“?

Riječ koju možemo izdvojiti kao zanimljivu u ovom primjeru je imenica *herif*. Ova imenica ima razna značenja, kako pozitivna, tako i negativna. Njena značenja su: tip, momak,

⁶³ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit., str. 1083.

⁶⁴ Katnić-Bakaršić, Marina, (2001), *Stilistika*, Ljiljan, Sarajevo, str. 230.

⁶⁵ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 181.

individuum, čovjek, grubijan, mangup.⁶⁶ Na osnovu konteksta zaključujemo da li je ona upotrijebljena u svom negativnom ili pozitivnom značenju. U kontekstu iz kojeg je izvučen prethodni primjer može se zaključiti da je autorica imenicu herif upotrijebila u pozitivnom značenju, nastojeći tako doprinijeti karakterizaciji lika jednog simpatičnog seoskog sveštenika. Ipak imenica herif nije toliko često u upotrebi u književnim djelima, više se veže za svakodnevnu komunikaciju, stoga se može svrstati pod žargonizme.

*Hitler radyolarda bangır bangır bağırnaya başlayınca, korkardınız. Mussolini bağırmaya başlayınca ise, kafasındaki biçimsiz takkeyle şişko bir sünnet çocuğunu andıran komik hali gözünün önüne gelir, gülerdiniz.*⁶⁷ Kada bi Hitler počeo urlati na radiju, uplašili biste se. A kada bi Mussolini počeo da urla, pred očima bi vam se pojavio prizor njegove figure koja podsjeća na debeljuškasto osunećeno dijete sa izobličenom kapom na glavi i vi biste se nasmijali.

U ovom primjeru možemo uočiti s kolikom slobodom piše autorica, njeni slobodni opisi, neobična poređenja i pridjevi su najbolji primjer za to. Ona poredi velikog italijanskog vođu i diktatora Mussolinija sa debelim osunećenim djetetom, unoseći mnogo sarkazma u svoje doživljaje Italije.

*Önümden geçenler, dönüp dönüp hayretle bana bakıyorlardı. Sanki kitap okumuyordum da, münasebetsiz bir şey yapıyordum: Ayak turnaklarımı kesiyordum örneğin.*⁶⁸ Ljudi koju si prolazili ispred mene uporno su se okretali i čudno me gledali. Kao da nisam čitala knjigu, nego radila nešto nepristojno: naprimjer rezala nožne nokte.

Još jedan primjer u kojem se očituje sloboda i neobičnost ove autorice je ovaj. Mina Urgan zaista poseže za neobičnim poređenjima, nastojeći konkretno u ovom primjeru da nam predstavi mentalitet jednog naroda, poredeći ga sa svojim mentalitetom. Autorica je zbog čuđenja prolaznika što je ona čitala knjigu na jedan krajnje neobičan način to predstavila čitaocima, poredeći čitanje knjige sa rezanjem noktiju.

*Kadınların çoğu genç ve güzelce, bir kısmı orta yaşlıydı. Bedenlerinin iyice seyredilebilmesi için, üstlerinde ya sutyen ve külot ya da önü açık kısacık sabahlıklar vardı. Bir vitrinde oturuyormuş gibi seksi pozlar almıyorlardı.*⁶⁹ Većina žena bile su mlade i lijepe, jedan dio

---

⁶⁶ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit., str. 463.

⁶⁷ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 181.

⁶⁸ Ivi, str. 192.

⁶⁹ Ivi, str. 196.

njih bile su srednjih godina. Kako bi što više skrenule pažnju na svoje tijelo na sebi su imale ili grudnjak i gaćice, ili kratku dekoltiranu spavaćicu. Nisu pravile seksi poze kao da su sjedile u nekom izlogu.

U ovom primjeru, osim opisa fizičkog izgleda žena, upotrijebljena je i riječ seksi. Tu je još jednom pokazana sloboda izražavanja autorice. Ova riječ se može smatrati i verbalnim tabuom. Vulgarizmi pripadaju sferi emocionalnog i ekspresivnog govora. Osim razgovornog stila javljaju se i u književnoumjetničkim tekstovima u svrhu stilizacije i karakterizacije likova.⁷⁰

8. Gerundi u odlomku *O Italiji*

Gerundi su infinitne glagolske forme koje imaju obilježja glagolske imenice i glagola (glagolski lik, negaciju, forme perifrastične konjugacije dopune i sl.). U rečenici imaju funkciju priloške odredbe za vrijeme i način. Budući da se uz njih može naznačiti i subjekt i da su semantički ekvivalenti zavisnih rečenica u europskim jezicima, neki ih turkolozi svrstavaju u infinitne predikatne (ili kvazipredikatne) forme.⁷¹

Gerundi u našem jeziku odgovaraju glagolskim priložima, a vrše funkcije priloških odredbi za vrijeme i način. U bosanskom jeziku postoji glagolski prilog prošli i glagolski prilog sadašnji. Glagolskim prilogom sadašnjim obilježava se radnja (stanje ili zbivanje) koja je istovremena sa nekom drugom radnjom (stanjem ili zbivanjem) izrečenom ličnim glagolskim oblikom, bilo da je ta radnja u sadašnjosti, prošlosti ili budućnosti. *Zarađivao sam za život **prodajući** novine. Zarađujem za život **prodajući** novine. Zarađivat ću za život **prodajući** novine.*⁷²

Glagolski prilog sadašnji tvori se tako što se na oblik 3. lica množine prezenta doda nastavak –ći: pjevati- pjevajući; pisati- pišući; bježati- bježeći.⁷³

---

⁷⁰ Katnić-Bakaršić, Marina, (2001), op. cit., str. 233.

⁷¹ Čaušević, Ekrem (1996), op. cit., str. 372.

⁷² Jahić, Dževad, Halilović, Senahid, Palić, Ismail, (2004), *Gramatika bosanskog jezika*, Dom štampe, Zenica, str. 285.

⁷³ Ibid.

Glagolskim prilogom prošlim obilježava se radnja (stanje ili zbivanje) koja se izvršila prije neke druge radnje izrečene ličnim glagolskim oblikom (*Uspavavši djecu, i sama je legla*), ili se vrši istovremeno s njom (*Ispriječio se na vratima zabranivši nam da uđemo*), ili poslije nje (*Zavalio se u stolicu podigavši noge na sto*). U obliku glagolskog priloga prošlog uglavnom stoje glagoli svršenog vida. Glagolski prilog prošli tvori se od infinitivne osnove i nastavaka:

1. –vši i –v (ukoliko se osnova završava samoglasnikom): *pogleda-vši /pogleda-v, izgovori-vši/ izgovori- v.*
2. –avši i –av (ukoliko se osnova završava suglasnikom): *ispek-avši / ispeka-av, reka-vši /rek- av.*⁷⁴

8. 1. Podjela gerunda u turskom jeziku

Gerunde u turskom jeziku dijelimo u dvije skupine: načinske i vremenske. U odnosu na radnju izraženu finitnim glagolskim oblikom vremenski se dijele na: anteriorne (čija radnja prethodi glavnoj) i simultane ili paralelne (čija se radnja dešava istovremeno s glavnom, tj. s radnjom izraženom finitnim predikatom). Posebno mjesto među gerundima zauzima gerund na *-(y) ip*. Budući da sam po sebi ne nosi nikakvo značenje, nego se ravna prema narednom finitnom ili infinitnom obliku naspram kategorija vremena, načina, lica i broja.⁷⁵

Gerundi načina izražavaju učestalost glagolske radnje, a gerund za višekratnost je gerund na *-(y)a*, dok su gerundi za jednokratnost gerundi na *-(y)arak* i *-madan*. Oni u rečenici vrše funkciju priloške odredbe za način.⁷⁶

Gerundi vremena u rečenici vrše funkciju priloške odredbe za vrijeme. Gerund koji izražava ranije završenu radnju je gerund na *-(y)alı*, dok je gerund koji izražava radnju završenu neposredno prije glavne radnje gerund na *-(y)ınca*. Paralelnost glagolske radnje izražava se gerundom na *-iken*.⁷⁷

---

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Čaušević, Ekrem (1996), op. cit., str. 373.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Čaušević, Ekrem (1996), op. cit., str. 374.

8. 2. Gerund na -(y)ip

Ovaj gerund tvori se dodavanjem sufiksa -(y)ip na jednostavnu ili proširenu glagolsku osnovu. On predstavlja specifičnu formu turskog jezika, kojom izražavamo koordinaciju dviju radnji, tako da se umjesto prvog glagolskog člana koordinativne sintagme upotrijebi gerund na -(y)ip koji se u svim gramatičkim kategorijama (vrijeme, način, lice, broj) podudara s drugim članom, kojem neposredno prethodi. Na taj način se umjesto vezničke koordinacije (pomoću veznika *ve-(i)*) uspostavlja koordinacija dviju radnji koje čine jedinstvenu logičku, semantičku i sintaktičku cjelinu.⁷⁸

Iako se ovim gerundom izražava koordinacija, dakle gramatički odnos surečenica, on je kao i svi drugi infinitni glagolski oblici podređen korelativnom glagolskom obliku u rečenici. Štaviše, ovaj gerund ovisniji je od svih drugih infinitnih glagolskih oblika, jer kao što je ranije navedeno, od korelativnog (finitnog ili infinitnog) glagolskog oblika „preslikava“ sve gramatičke kategorije i preuzima sve sintaktičke funkcije koje taj oblik vrši.⁷⁹

Ukoliko ovaj gerund približimo našem jeziku, možemo zaključiti da se njime izražavaju nezavisnosložene sastavne rečenice i suprotne rečenice.⁸⁰ U bosanskom jeziku sastavne rečenice formiraju se pomoću sastavnog veznika *i*, a suprotne rečenice formiraju se pomoću suprotnih veznika *a*, *ali*, *nego*, *već*, *no*.⁸¹

Pri analizi odlomka *O Italiji* pronađeno je nekoliko primjera upotrebe gerunda na -(y)ip.

*Bunların bataklığın dibindeki çamurlara sapanıp kımıldayamaz hale gelmelerini engellemek için, geceleyin Lagun'nın şurasına burasına rengârenk, sarı, mavi, yeşil, mor kırmızı fenerler dikilir.*⁸² Kako bi se spriječilo da oni **zaglibe** u blato sa dna močvare ***i dođu u nepomično stanje***, noću se na svih strana Lagune postavljaju raznobojni žuti, plavi, zeleni, ljubičasti, crveni fenjeri.

⁷⁸ Ivi, str. 375.

⁷⁹ Čaušević, Ekrem, (2018), *Ustroj, sintaksa i semantika infinitnih glagolskih oblika u turskom jeziku*, Ibis grafika, Zagreb, str. 321.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Jahić, Dževad, Halilović, Senahid, Palić, Ismail, (2004), op. cit., str. 300.

⁸² Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 184.

U ovom primjeru u koordinativan odnos dovedeni su glagoli *saplanmak* i *gelmek*. Na glagolu *saplanmak* (çamura *saplanmak*- *zaglibiti* u blato)⁸³ nalazi se gerund -ip, a ovaj glagol je u rečenici povezan sa glagolom *gelmek* koji ispred sebe ima sintagmu sastavljenu od participa *kimildayamaz* (nepomično), koji je nastao od glagola *kimildamak* (*micati se*)⁸⁴, i imenice *hal* (*stanje*)⁸⁵. Na osnovu drugog glagola koji je napisan u obliku glagolske imenice na -ma zaključujemo da se radi o trećem licu množine. Ove glagole prevodimo sastavnim veznikom *i*, *zaglibiti u blato i doći u nepomično stanje*. Ovaj gerund može biti korelativan sa participima i glagolskim imenicama u svim njihovim funkcijama i značenjima.⁸⁶

*Sonra, bu düş dünyasından çıkıp, bildiğimiz bir dünyanın gerçeklerini özlemeye başlıyorsunuz.*⁸⁷ A onda *izadete* iz ovog svijeta mašte *i počne vam nedostajati* stvarnost svijeta kojeg znamo.

Kako možemo uočiti u primjeru gerund na -ip upotrijebljen je na glagolu *çıkılmak*, te je taj glagol doveden u koordinativan odnos sa glagolom *başlamak* (*početi, započeti*)⁸⁸ koji ispred sebe ima dopunu glagola *özlemek*, sa dativom. Iz drugog glagola otkrivamo da je riječ o drugom licu množine, budući da glagol sa gerundom na -ip samostalno to značenje ne može izraziti. I u ovom primjeru gerund prevodimo našim sastavnim veznikom *i*.

*Bense, küçük bir tümseğe çıkıp, manastırı uzaktan seyrettim.*⁸⁹ A ja *sam se popela* na jedan brežuljak, i iz daljine *sam posmatrala* manastir.

Glagoli koji su u ovom primjeru dovedeni u koordinativan odnos su *çıkılmak* na kojem se nalazi gerund *i* to je radnja koja se dešava neposredno prije radnje izražene drugim glagolom *seyretmek* (*popeti se i posmatrati*). Iz drugog glagola otkrivamo da je riječ o prvom licu jednine. Glagoli su povezani sastavnim veznikom *i*.

*Hattâ geçinebilmek için borçlanıp bir koyun sürüsü satın almış.*⁹⁰ Da bi preživio čak se *zadužio i kupio* stado ovaca.

---

⁸³ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit., str. 835.

⁸⁴ Ivi, str. 591.

⁸⁵ Ivi, str. 438.

⁸⁶ Čaušević, Ekrem (1996), op. cit., str. 376.

⁸⁷ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 185.

⁸⁸ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit., str. 118.

⁸⁹ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 186.

⁹⁰ Ivi, str. 188.

U ovom primjeru možemo vidjeti kako su upotrebom gerunda na -ip dva glagola dovedena u uzročno-posljedničnu vezu. Na glagolu *borçlanmak* nalazi se sufiks za gerund -ip, dok iz glagola *satın almak* saznajemo da je riječ o trećem licu jednine, te glagolskom vremenu perfektu.

*Işte bu Bartalini, **doğup büyüdüğü** Roma için, hiç unutamadığım bir lâf etmişti.*⁹¹ Upravo taj Bartalini, za Rim u kojem *se rodio i odrastao* imao je jednu izreku koju nikada nisam mogla zaboraviti.

U ovom slučaju gerund na -ip je korelativan sa proparticipom na -dik. Glagoli koji su korelativni su *doğmak* i *büyümek*, a rečenicu prevodimo sastavnim veznikom i.

*Çoğu zaman da **dayanamayıp** sokakta hemen **yerdiniz.***⁹² A većinom **ne biste mogli izdržati, nego biste** odmah **jeli** na ulici.

Da se gerund na -ip slaže sa raznim formama dokaz je i prethodni primjer. Kako možemo vidjeti gerund je upotrijebljen uz formu nemogućnosti, a glagol koji je korelativan sa glagolom *dayanmak* je *yemek*. Za razliku od prethodnih rečenica ovu rečenicu možemo prevesti suprotnim veznikom *nego*.

*Önümden geçenler, **dönüp dönüp** hayretle bana **bakıyorlardı.***⁹³ Ljudi koji su prolazili ispred mene **neprestano su se okretali** i čudno me **gledali**.

U navedenom primjeru pojavljuje se jedan glagol redupliciran u formi gerunda na -ip. Takvim se reduplikatima izražava radnja produženog trajanja.⁹⁴ Konkretno u ovom primjeru redupliciran je glagol *dönmek*, a značenje produženog trajanja radnje može se izraziti naprimjer prilogom *neprestano*, ili stalno. Glagol u korelaciji sa glagolom *dönmek* je *bakmak*, te se ovi glagoli spajaju sastavnim veznikom i. Značenje produženoga trajanja podupire i oblik imperfekta u finitnom predikatu.

---

⁹¹ Ivi, str. 189.

⁹² Ivi, str. 191.

⁹³ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 192.

⁹⁴ Čaušević, Ekrem, (2018), op. cit., str. 334.

8. 3. Gerund na -(y)a

Gerund na -(y)a spada u skupinu načinskih gerunda. Tvori se tako što se na jednostavnu ili proširenu glagolsku osnovu doda sufiks -(y)a, a ono što je značajno istaknuti za ovaj gerund jeste da uvijek dolazi u redupliciranom obliku. Npr. bile bile (bilmek), a kod složenih glagola ponavlja se samo pomoćni glagol, npr. tekrar ede ede (tekrar etmek). Budući da se tvori od reduplicirane glagolske osnove, označava višekratnu, a samim tim i intenziviranu glagolsku radnju. U rečenici ima funkciju proširene priloške odredbe za način (što znači da može imati vlastite dopune i dodatke). Njegov približni semantički ekvivalent je glagolski prilog sadašnji na- ĩi.⁹⁵ Reduplicirani oblik gerunda na -(y)a može ponekad imati i idiomatsko značenje. *Gide gide sinemaya mi gittin? Zar si pored svega otišao/la u kino?*⁹⁶

U odlomku *O Italiji* pronađeni su sljedeći primjeri upotrebe gerunda na -(y)a:

*Ne ana babalar, ne de polisler onları sudan çıkarmaya kalkar. **Bağıra çağıra** eğlenmek onların hakkıdır.*⁹⁷ Niti njihovi roditelji, niti policija ništa ne čini da ih istjeraju iz vode. Njihovo je pravo da se zabave *derući se na sav glas*.

U ovom primjeru možemo vidjeti upotrebu gerunda na -(y) na glagolu koji se u rječniku navodi kao *bağırıp çağırmaq* (derati se na sav glas)⁹⁸. Dakle u ovom primjeru nije redupliciran oblik jednog glagola, nego dva različita glagola, koja tako spojena nose zajedničko značenje. Nakon gerunda upotrijebljena je glagolska imenica na -mak koja je u funkciji direktnog objekta, a predikat se očitava u sintagmi izraženoj prvom genitivnom vezom, *onların hakkı*. Na genitivnoj vezi je upotrijebljen nastavak za pomoćni glagol imek, za treće lice jednine.

*Lorca' yı, Neruda' yı ve çeşitli iki dilli antolojileri **okuya okuya**, bu dili biraz sökebildim.*⁹⁹ Uspjela sam naučiti ponešto od ovog jezika, *tako što sam stalno čitala* Lorcu, Nerudu i razne dvojezične antologije.

U ovom primjeru možemo vidjeti upotrebu reduplicirane glagolske osnove glagola *okumak*. Subjekt glagolske radnje uočavamo na glagolu *sökmek*, koji je u funkciji predikata

⁹⁵ Čaušević, Ekrem (1996), op. cit., str. 380.

⁹⁶ Lewis, Geoffrey, (2001), *Turkish grammar*, Oxford University Press, New York, str. 99.

⁹⁷ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 188.

⁹⁸ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit., str. 99.

⁹⁹ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 193.

sökebildim, budući da gerund na -(y)a samostalno ne može izražavati gramatičke kategorije, nego njegov subjekat mora biti identičan sa subjektom korelativne predikacije, odnosno sa subjektom finitnog ili infinitnog oblika.¹⁰⁰ Reduplicirani glagol okumak (čitati) izražava ponavljanje glagolske radnje, stoga ga možemo prevesti našim prilogom *stalno* (čitati).

*Ferdinand' ı kuyruğundan tutup çeke çeke arenadan çıkarmak zorunda kalırlar.*¹⁰¹ Bili su prinuđeni da uhvate Ferdinanda za rep i *povlačeći* ga izvedu iz arene.

Glagol çekmek (vući, tegljiti) upotrijebljen je u redupliciranom obliku, te kao i dosadašnji primjeri gerunda na -(y)a označava način vršenja glagolske radnje. Međutim u ovom primjeru ne bismo mogli reći da je riječ o ponavljanju, odnosno višekratnoj glagolskoj radnji. Akcenat je na načinu na koji je radnja izvršena, ali ne bismo za nju mogli reći da je višekratna, nego jednokratna.

8. 4. Gerund na -(y)arak

Gerund na -(y)arak je još jedan gerund koji se svrstava u grupu načinskih gerunda. Tvori se dodavanjem sufiksa -(y)arak na jednostavnu ili proširenu glagolsku osnovu, npr. gelerek, gelmeyerek. Ovim gerundom izražava se način i okolnosti vršenja glagolske radnje, te je semantički ekvivalent glagolskog priloga sadašnjeg na -cı, i rjeđe glagolskog priloga prošlog na -vşı. Za razliku od prethodnog gerunda ovim gerundom se izražava jednokratna radnja. Osim toga njime izražavamo i radnju koja se desila prije neke druge radnje, u tom slučaju semantički ekvivalent mu je glagolski prilog prošli na -vşı.¹⁰²

*Yoksul mahallelerde akşam olunca, yaşlı insanlar kapılarının önüne bir iskemle atıp, komşularıyla çene çalarak, serinlemenin keyfini tadarlar.*¹⁰³ Kad padne mrak u siromašnim četvrtima, stariji ljudi ispred vrata iznesu stoličicu i uživaju u svježini *ćaskajući* sa komšijama.

Prije analize gerunda potrebno se osvrnuti na značenje glagola *çene çalmak* (ćaskati, čavrljati), koji se može posmatrati i kao idiomski glagol. Glagol je složen od imenice çene (vilica) i glagola çalmak (krasti).¹⁰⁴ Ovaj glagol ima značenje složenog glagola *gevezelik*

¹⁰⁰ Čaušević, Ekrem (1996), op. cit., str. 380.

¹⁰¹ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 195.

¹⁰² Čaušević, Ekrem (1996), op. cit., str. 382.

¹⁰³ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 187.

¹⁰⁴ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit., str. 202.

*etmek*¹⁰⁵ koji se u rječniku prevodi kao *ćaskati, brbljati*.¹⁰⁶ Na složenom glagolu čene čalarak upotrijebljen je gerund, koji označava način vršenja radnje, a prevodi se našim glagolskim prilogom sadašnjim, *ćaskajući*. Ono što je dodatno zanimljivo jeste upotreba gerunda na -ip u istoj rečenici, o kojem je prethodno bilo govora. Oba gerunda (iskemle atıp, čene çalarak) vežu se za predikat *keyfini tadarlar*. Gerund na -ip označava koordinaciju dvije glagolske radnje, dok gerund na -arak označava način vršenja glagolske radnje izražene predikatom.

Üniversite yıllarında, boşuna uğraşarak bizlere Lâtinçe öğretmeye çalışsan, Bartalini adında çok sevdiğimiz bir hocamız vardı.¹⁰⁷ Na fakultetu smo imali jednog profesora po imenu Bartalini kojeg smo mnogo voljeli, i koji je *uzaludno se trudeći* pokušavao da nas nauči latinski jezik.

Kako možemo vidjeti iz ovog primjera autorica je upotrijebila gerund na -(y)arak na glagolu *uğraşmak* (baviti se čime, raditi na nečemu).¹⁰⁸ Ukoliko sagledamo ovaj gerund možemo zaključiti da je glagolski način izražen gerundom *uğraşarak*, kojeg prevodimo glagolskim prilogom sadašnjim (*radeći*).

Gerçekten de Roma, Venedik'ten farklı olarak, çok büyük bir sanatçının elinden çıkmış izlenimini veren, estetik açıdan kusursuz bir kent değildir.¹⁰⁹ Zaista Rim, za razliku od Venecije, koji daje utisak da je djelo ruku nekog velikog umjetnika, u pogledu estetike nije savršen grad.

U ovome primjeru *farklı olarak* je prilog. To je jedna vrsta složenih priloga koji nastaju povezivanjem oblika olararak sa nekom imenskom rječju. *Farklı olarak* znači: za razliku. Gerund olararak (*bivajući, kao*) služi za tvorbu složenih priloga npr. *ilk defa olarak* (po prvi put)¹¹⁰. Ispred gerunda olararak nalazi se pridjev *farklı* (*drugačiji*). Ovaj gerund ima drugačiji subjekt od glavnog glagola, *Bu sene ilk defa olarak Amerika'ya gittik*. Ove godine smo *po prvi put* otišli u Ameriku. Gerund olararak je dobro sredstvo za formiranje adverbijalnih sintagmi, *netice olarak* (kao rezultat), *kesin olarak* (sigurno, definitivno).¹¹¹

---

¹⁰⁵ <https://sozluk.gov.tr/> (Posljednji put posjećeno: 8. 6. 2021).

¹⁰⁶ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit., str. 397.

¹⁰⁷ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 188.

¹⁰⁸ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit., str. 998.

¹⁰⁹ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 189.

¹¹⁰ Čaušević, Ekrem (1996), op. cit., str. 384.

¹¹¹ Lewis, Geoffrey, (2001), op. cit., str. 177.

*Iyi bir lokantada, henüz hazır olmadıklarını söyleyerek, saat sekizde ya da dokuzda yemek vermezlerdi.*¹¹² U jednom dobrom restoranu nisu služili jelo u osam ili devet sati, **rekavši** da još uvijek nije bilo spremno.

Primjer gerunda na -(y)arak možemo vidjeti na glagolu *söylemek* koji ispred sebe ima particip na -dik koji je u funkciji direktnog objekta ovog glagola. Subjekt gerunda je sadržan u glavnom glagolu koji je u funkciji predikata (vermek). Gerund se prevodi našim glagolskim prilogom prošlim, rekavši, mada bi se ovaj gerund mogao i slobodnije prevesti, odstupajući od prevoda sa glagolskim prilogom prošlim. Naprimjer mogao bi se prevesti kao: *uz izgovor da još uvijek nije bilo spremno.*

*Geceleri tiyatrolara gittim; gündüzleri de Jacques Brel'in bu kentin limanını anlattığı o güzel şarkısını, kimseler duymadan **murıldanarak** Amsterdam' da gezdim.*¹¹³ Noću sam išla u pozorište; danju sam obilazila Amsterdam, **tih** *pjevušeci* da niko ne čuje, onu lijepu pjesmu Jacquesa Brela u kojoj opisuje luku ovog grada.

Glagol *murıldanmak* (mrmljati, gundati)¹¹⁴ upotrijebljen je u obliku gerunda i označava način na koji je vršena radnja, odnosno način na koji je autorica obilazila grad. Gerund prevodimo našim glagolskim prilogom sadašnjim na -ci. Gerund je doveden u odnos sa glavnim glagolom *gezmek* na kojem se očituje subjekat glagolske radnje.

8. 5. Gerund na -madan

Gerund na -madan tvori se dodavanjem sufiksa *madan* na jednostavnu ili proširenu glagolsku osnovu. Semantički je ekvivalent negativnog oblika gerunda na -(y)arak, te nema negativni oblik. Prevodi se glagolskim prilogom sadašnjim na -ci i glagolskim prilogom prošlim na -vši, odnosno načinskom rečenicom sa složenim veznikom „a da ne“.¹¹⁵

*Hattâ bir defasında bir kadın, „müsaade eder misiniz?“ dedikten sonra, **hiç sıklmadan** elini uzattı, Halil' in simsiyah saçlarına dokundu.*¹¹⁶ Čak je jednom prilikom jedna žena, nakon što je rekla „dozvoljavate li mi?“ **nimalo se ne ustručavajući** pružila ruku, i dotakla Halilovu crnu kosu.

¹¹² Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 192.

¹¹³ Ivi, str. 196.

¹¹⁴ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit., str. 694.

¹¹⁵ Čaušević, Ekrem (1996), op. cit., str. 385.

¹¹⁶ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 190.

Gerund na -madan u ovom primjeru upotrijebljen je na glagolu sikılmak (stiditi se, ustezati se).¹¹⁷ Gerund opisuje način na koji je izvršena radnja, te dolazi uz glavni glagol el uzatmak (pružiti ruku).¹¹⁸

*Geceleri tiyatrolara gittim; gündüzleri de Jacques Brel'in bu kentin limanını anlattığı o güzel şarkısını, kimseler duymadan mirıldanarak Amsterdam' da gezdim.*¹¹⁹ Noću sam išla u pozorište; danju sam obilazila Amsterdam, tiho pjevušeći **da niko ne čuje**, onu lijepu pjesmu Jacquesa Brela u kojoj opisuje luku ovog grada.

Primjer koji je prethodno upotrijebljen za gerund na -(y)arak može se upotrijebiti i za gerund na -madan. Gerund je upotrijebljen na glagolu duymak. Kako je navedeno, ovaj gerund nema oblik za negaciju, pa ga možemo prevesti složenim veznikom *a da niko ne čuje*.

8. 6. Gerund na -(y)ınca

U ovom dijelu magistarskog rada dolazimo do analize gerunda vremena. Za razliku od prethodne skupine gerunda, koji izražavaju način vršenja glagolske radnje, ova skupina gerunda označava vrijeme vršenja glagolske radnje. U rečenici vrše funkciju priloške odredbe za vrijeme. Priloškom odrednom vremena označava se vrijeme za koje se veže radnja ili stanje obilježeno predikatom, a iskazuje se priložima te padežima ili prijedložno-padežnim konstrukcijama.¹²⁰

Gerundom na -(y)ınca izražava se radnja koja je anteriorna u odnosu na radnju glavne rečenice. Po značenju je blizak zavisnim vremenskim surečenicama s veznicima *çim* i *kad*, ako se radnja glavne rečenice događa neposredno poslije radnje izrečena adverbijalom.¹²¹

*İtalya hayranı D. H. Lawrence' ın, bu ülkede sâdece Venedik' i sevmediğini okuyunca, şaşırmışım.*¹²² Iznenadila sam se **kada sam pročitala** da zaljubljenik u Italiju D. H. Lawrence u ovoj zemlji jedino ne voli Veneciju.

Primjer gerunda na -(y)ınca možemo vidjeti na glagolu okumak. Ovaj gerund u rečenici vrši funkciju priloške odredbe za vrijeme, a prevodi se veznikom *kad*, jer se radnja

¹¹⁷ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit., str. 861.

¹¹⁸ Ivi, str. 333.

¹¹⁹ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 196.

¹²⁰ Jahić, Dževad, Halilović, Senahid, Palić, Ismail, (2004), op. cit., str. 387.

¹²¹ Čaušević, Ekrem, (2018), op. cit., str. 300.

¹²² Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 184.

glavne rečenice izražene predikatom *şaşırmak* dogodila neposredno poslije radnje izražene priloškom odredbom. Sam gerund *okuyunca* ima bezličan oblik, stoga se veže za glavni glagol *şaşırmak*, iz kojeg saznajemo vršioca glagolske radnje. Ono što je zanimljivo je da gerund *okuyunca* ispred sebe ima dopunu izraženu proparticipom na -dik.

*Barcelona-Madrid treninde bir ara uyanıp dışarıya bakınca, kendimi İstanbul' dan Ankara' ya gidiyor sandım.*¹²³ **Kada sam se** u jednom trenutku **probudila** u vozu koji putuje iz Barselone za Madrid **i pogledala vani**, pomislila sam da putujem iz Istanbula u Ankaru.

Ono što je u ovom primjeru izuzetno zanimljivo jeste povezanost dva gerunda: gerunda na -(y)ip i gerunda na -(y)ınca. Prije svega autorica je željela da izrazi dvije koordinativne radnje, glagolima *uyanmak* i *bakmak*. Ova dva glagola povezana su gerundom na -(y)ip kojeg prevodimo našim sastavnim veznikom *i*. Dakle nemoguće je odvojiti ove dvije radnje zbog njihove koordinacije, nego se trebaju prevesti kao *probuditi se i pogledati vani*. Što se tiče gerunda na -(y)ınca on je izražen na glagolu *bakmak*. On se veže za glavni glagol *sanmak* i izražava radnju koja se desila neposredno prije glavne radnje izražene glavnim glagolom *sanmak*. Možemo ga prevesti našim veznikom *kad*, *kada sam pogledala*. Ovaj veznik ima značenje temporalnosti, stoga i ovaj gerund, kao i gerund u prethodnom primjeru ima funkciju priloške odredbe za vrijeme.

*Kardeşim, herkesin önünde okuyanların ayıplandığını söyleyince, ilkin buna inanmamıştım.*¹²⁴ **Kad je** moj brat **rekao** da se smatraju nepristojnim oni koji čitaju na očigled svijeta, u početku nisam u to vjerovala.

Gerund na -(y)ınca u ovom primjeru izražen je na glagolu *söylemek*. Ponovo je riječ o anteriornosti koju ovaj gerund izražava, odnosno radnji koja se desila neposredno prije glavne radnje. Gerund *i* u ovom primjeru možemo prevesti veznikom *kad*, a gerundu prethodi dopuna u obliku proparticipa na -dik, glagola *ayıplanmak*.

*Yoksul mahallelerde akşam olunca, yaşlı insanlar kapılarının önüne bir iskemle atıp, komşularıyla çene çalarak, serinlemenin keyfini tadarlar.*¹²⁵ **Kad padne mrak** u siromašnim četvrtima, stariji ljudi ispred vrata iznesu stoličicu i uživaju u svježini ćaskajući sa komšijama.

---

¹²³ İvi, str. 191.

¹²⁴ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 192.

¹²⁵ İvi, str. 187.

Osim gerunda na -(y)ınca koji je u ovom dijelu rada tema analize, ovaj primjer je izdvojen kao veoma zanimljiv zbog upotrebe tri gerunda u jednoj rečenici. Na početku rečenice nailazimo na gerund olunca, od glagola olmak. Sintagmu *akşam olunca* možemo prevesti kao *kad padne mrak*, a ona ima funkciju priloške odredbe za vrijeme i izražava anteriornu radnju, odnosno radnju koja se desila neposredno prije glavne. Preostala dva gerunda koja su upotrijebljena su gerund na -(y)ip koji izražava koordinaciju dvije radnje, i gerund na -(y)arak koji izražava način na koji je vršena glagolska radnja. Zanimljivo je da svu tri gerunda podređena predikatu glavne radnje *serinlemenin keyfini tadarlar*.

8. 7. Gerund na -iken

Gerund iken označava glagolsku radnju koja se dešava usporedo s radnjom izraženom korelativnim predikatom. Ovaj gerund je semantički ekvivalent vremenske rečenice s veznicima *kad, dok, u vrijeme kad, za vrijeme dok*, odnosno glagolskog priloga sadašnjeg na -ci. Ne podliježe zakonu o vokalnoj harmoniji, a može se pisati razdvojeno *evde iken*, ili sastavljeno *evdeyken*. Gerund iken može imati dvije vrste dopuna: nominalnu i participsku (osim perfekta na -di).¹²⁶

*1937' de yirmi iki yaşındayken yurtdışına ilk çıkışında, İtalyan kadınlarını da erkeklerini de çok sevimli bulmuştum; hemen kanım kaynamıştı onlara.*¹²⁷ **Kad sam 1937. godine kao dvadesetjednogodišnjakinj** prvi put otišla u inostanstvo, mnogo su mi bili simpatični italijanski muškarci i žene, odmah sam osjetila bliskost s njima.

U ovom primjeru gerund iken ima nominalnu dopunu. Napisan je sastavljen sa dopunom, te je riječ o jednosubjektivnoj rečenici, u kojoj se ovaj gerund ne mora posebno naznačavati. Dakle gerund je sadržan u ličnom glagolskom obliku, izraženim predikatom *bulmuştum*.¹²⁸ U rečenici je pomoću gerunda iken izražena istovremena radnja sa radnjom izraženom korelativnim glagolskim predikatom.

*Çünkü öteden beri yakın arkadaşlarımdan biri olan Yvette Franco ailesiyle oraya yerleşmişti ve birbirimizi özlediğimiz için, yurtdışına her çıkışında, giderken de gelirken de, onun evinde bir iki hafta kalırdım mutlaka.*¹²⁹ Jer se jedan moj, od kako znam za sebe blizak prijatelj,

¹²⁶ Čaušević, Ekrem (1996), op. cit., str. 390.

¹²⁷ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 180.

¹²⁸ Čaušević, Ekrem (1996), op. cit., str. 392.

¹²⁹ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 187.

Yvette Franco tamo preselio sa porodicom, i kad god bih ja putovala u inostranstvo, ***i kad bih išla, a i kad bih se vraćala***, obavezno bih bila gost sedmicu ili dvije u njegovoj kući, zato što bismo se mnogo poželjeli.

U ovom primjeru, za razliku od prethodnog, gerund na iken ima participsku osnovu. Gerund iken je preobražen iz finitnog glagolskog oblika (imperfekta glagola gitmek i gelmek). Budući da je ovaj gerund, kao i svi ostali, bezličan glagolski oblik, preobrazba finitnog glagola u gerund iken podrazumijeva brisanje ličnih nastavaka konkretnog glagolskog vremena.¹³⁰ U ovom slučaju gerund iken označava nesvršenu, trajnu radnju, odnosno ponavljanje radnje u prošlosti¹³¹, jer je glavni predikat kojem je ovaj gerund podređen izražen imperfektom na -rdi.

Bunu anlatırken**, kendini ünlü ozan Vergilius'a benzetir, kahkahalar atardı.*¹³² ***İpřičavši ovo sebe je upoređivao sa poznatim pjesnikom Vergilijem i grohotom se smijao.

Ovaj primjer pokazuje upotrebu gerunda iken sa participskom osnovom. Izražene su tri istovremene glagolske radnje, a glagolsko vrijeme koje je upotrijebljeno je ponovo imperfekt na -rdi, sa akcentom na prepričavanje prošlih događaja. Budući da je glagol anlatmak upotrijebljen sa gerundom iken, desila se preobrazba ovog glagola iz finitnog oblika u bezlični oblik gerunda iken, koji postaje podređen glavnom predikatu.

*Madrid'e **giderken** trende karşılaştığım, Fransa'ya sığınmış bazı Cumhuriyetçi İspanyolların, akrabalarını görmek üzere, İspanya'ya rahat rahat girip çıkmalarına da çok şaşırmışım.*¹³³ Mnogo sam se iznenadila kako neki državljani Španije koji su se naselili u Francuskoj, i koje sam srela u vozu ***kad sam putovala*** za Madrid, mogu bezbrižno ulaziti i izlaziti iz Španije kako bi posjetili svoju rodbinu.

Kao i u prethodnim primjerima, gerund iken ponovo ima participsku dopunu. Kao što možemo vidjeti iz predikata, riječ je o pluskvamperfektu na -mişti. Ovo glagolsko vrijeme ne označava samo davnu prošlost, nego općenito radnju koja je prethodila nekoj drugoj radnji.¹³⁴ Glagol gitmek je iz finitnog oblika pluskvamperfekta preobražen u bezlični oblik gerunda iken. Riječ je jednosubjekatnoj rečenici, čijeg vršioaca radnje saznajemo iz glavnom finitnog predikata *şaşırmışım*.

¹³⁰ Čaušević, Ekrem, (2018), op. cit., str. 305.

¹³¹ Čaušević, Ekrem (1996), op. cit., str. 268.

¹³² Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 189.

¹³³ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 193.

¹³⁴ Čaušević, Ekrem (1996), op. cit., str. 279.

*Aynı ağacın altında oturmuş, batan güreşi seyrederken bir çiçek koklamaktadır.*¹³⁵ Sjeo je ispod istog drveta, i mirisao jedan cvijet **dok je posmatrao** propalu borbu.

Ukoliko analiziramo ovaj primjer možemo vidjeti da je zbog upotrebe gerunda iken riječ o dvije istovremene glagolske radnje. Glagoli koju su dovedeni u odnos koordinacije su seyretmek i koklamak. Glavni predikat izražen glagolom koklamak napisan je u obliku durativa. Ova forma označava produženo trajanje radnje u sadašnjosti ili prošlosti, zbog čega je i nazvana durativom.¹³⁶ Dakle, gerund je u ovom slučaju podređen durativnom obliku glagola koklamak. Kao i u prethodnom primjeru subjekat uz gerund nije naglašen, jer je riječ o jednosubjekatnoj rečenici.

9. Kvazigerundi u odlomku *O Italiji*

Kvazigerundi su morfološki heterogeni glagolski oblici u priloško-odredbenoj funkciji. Nedosljednost i razlike u klasifikaciji gerunda i kvazigerunda su nepostojanje precizne terminološke distinkcije među njima, ali i činjenice da su gerundi i kvazigerundi više nego bilo koja druga kategorija riječi na granici morfologije i sintakse. Objedinjuju ih sljedeće sintaktičke i semantičke karakteristike:

- Upotrebljavaju se u „srednjoj“ ili neinfinitnoj poziciji u rečenici
- Mogu imati zaseban subjekt (s izvjesnim ograničenjima za gerund na -(y)ip i gerunde načina)
- Kontekstualno su uključeni i podređeni finitnom glagolskom obliku
- Označavaju način, okolnosti i vrijeme vršenja radnje izrečene finitnim predikatom
- Izvan konteksta ne izražavaju konkretno vrijeme vršenja radnje, nego se ono određuje prema finitnom glagolskom obliku (relativno značenje vremena).¹³⁷

9.1. Kvazigerund -meden/madan önce

Ovaj kvazigerund ima funkciju adverbijala kojim se izražava posteriorna radnja u odnosu na radnju korelativne predikacije. Semantički je ekvivalent vremenske rečenice s veznikom

¹³⁵ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 195.

¹³⁶ Čaušević, Ekrem (1996), op. cit., str. 286.

¹³⁷ Čaušević, Ekrem (1996), op. cit., str. 373.

prije (nego što).¹³⁸ U rečenici vrši funkciju priloške odredbe za vrijeme, a u bosanskom jeziku veznik prije (nego što) spada u vremenske veznike.¹³⁹ U odlomku *O Italiji* pronađen je jedan primjer ovog kvazigerunda.

*Yanımdaki hanımefendilerden biri, salt boğayı düşünerek, „bu ne vahşet“ diye isyan edince, „hanımefendi“ dedim, „bugün öğleyin buraya gelmeden önce, kızartılmış bir kuzuğu afiyetle yediğimizi sakın unutmayın.“*¹⁴⁰ Kada se jedna od gospođa koje su bile pored mene pobunila rekavši „kakvo je ovo divljaštvo“, misleći na samog bika, rekla sam joj: „Gospođo, nipošto ne zaboravite da smo danas, **prije nego što smo došli** ovdje, za ručak s apetitom jeli janjeće pečenje“.

U ovom primjeru upotrijebljen je kvazigerund *gelmeden önce* i izražava radnju koja se desila prije glavne radnje, značenje posteriornosti naglašava se postpozicijom önce.¹⁴¹ Kvazigerund prevodimo našim vremenskim veznikom prije nego što. Rečenica je jednosubjekatna.

9. 2. Kvazigerund -casına/cesine

Kvazigerund -casına/cesine zapravo je komparativni sufiks koji se dodaje na nominalne i participske osnove. Iako je istoznačan sa konstrukcijama koje čine participi s postpozicijom gibi (kao), u kvazigerunde se može svrstati iz dva osnovna razloga: jer su takve konstrukcije morfologizirane i jer su bezlične. Služi za izražavanje proširenih adverbijala komparacije i načina vršenja radnje. Značenje mu se često pojačava partikulom *sanki* (kao da), a modificira kombiniranjem s perfektom *imiş* u slučajevima kad se poređenje pomiče iz sfere realnog prema sferi nerealnog. Nominalna osnova mora biti modificirana perfektom *imiş*.¹⁴² Prevodi se našim poredbenim veznikom kao da, te je semantički ekvivalent komparativno-načinskih rečenica.¹⁴³

*Sarayların duvarları, rutubet yüzünden, cüzzama tutulmuşcasına lekeli ve delik deşiktir.*¹⁴⁴ Zidovi dvorca su , zbog vlage, **izgledali kao da su zahvaćeni gubom**, umrljani i svi u rupama.

¹³⁸ Ivi, str. 394.

¹³⁹ Jahić, Dževad, Halilović, Senahid, Palić, Ismail, (2004), op. cit., str. 301.

¹⁴⁰ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 194.

¹⁴¹ Čaušević, Ekrem, (2018), op. cit., str. 292.

¹⁴² Čaušević, Ekrem (1996), op. cit., str. 395.

¹⁴³ Jahić, Dževad, Halilović, Senahid, Palić, Ismail, (2004), op. cit., str. 301.

¹⁴⁴ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 184.

U ovom primjeru kvazigerund je upotrijebljen na participskoj osnovi. Upotrijebljen je particip na -miş glagola *tutulmak* (biti zahvaćen)¹⁴⁵ koji u ovom slučaju nosi značenje rezultativnosti. Kvazigerund ovoj rečenici daje poredbeno značenje, a preveden je poredbenim veznikom kao. Kvazigerund zbog svog poredbenog značenja za sebe veže i pridjeve koji slijede iza njega u rečenici, dakle svi pridjevi odnose se na poredbeni veznik kao. *Barışsever Ferdinand, kocaman gözleriyle onlara tatlı tatlı bakar, „hayır, beni kızdıramazsınız“ dercesine başını iki tarafa sallar.*¹⁴⁶ Mirni Ferdinand svojim krupnim očima slatko ih gleda, i odmahuje glavom ***kao da govori*** „ne, ne možete me naljutiti“.

U ovom primjeru riječ je o jednosubjekatnoj rečenici, u kojoj kvazigerund ima načinsko-poredbeno značenje. Ovim kvazigerundom izraženo je i poređenje, jer ga prevodimo našim poredbenim veznikom kao, ali i način na koji se vrši radnja. Kvazigerund je upotrijebljen na participskoj formi u prezent na -r glagola *demek*. I preostala dva predikata izražena glagolima *bakmak* i *sallamak* napisana su glagolskom vremenu prezentu na -r.

*Onlara bakan hiç kimse yokmuşçasına, kendi evlerinde, normal hayatlarını yaşıyorlardı sanki.*¹⁴⁷ Izgledale su kao da žive normalan život, u vlastitim kućama, ***ili kao da nema niko da ih gleda.***

U ovom primjeru kvazigerund je upotrijebljen sa nominalnom osnovom. U osnovi je predikativ *yok*, a nominalna osnova je modificirana perfektom na -miş. Rečenica je jednosubjekatna, načinsko-poredbena, jer u ovom slučaju, kvazigerund osim što izražava poređenje koje je dodatno pojačano partikulom *sanki*, izražava zapravo i način kojim su živjele žene o kojima autorica piše.

*Ama kadın, bana küfredercesine homurdanıp, başını çevirdi.*¹⁴⁸ Ali je žena nešto gundala, ***kao da mi psuje***, i okrenula glavu.

Posljednji primjer koji je pronađen za ovaj kvazigerund u odlomku pokazuje njegovu upotrebu uz participsku osnovu. Kvazigerund je upotrijebljen na glagolu *küfretmek* (psovati)¹⁴⁹ koji je u glagolskom vremenu prezentu na -r. Kao i u prethodnom primjeru

---

¹⁴⁵ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit., str. 991.

¹⁴⁶ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 195.

¹⁴⁷ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 197.

¹⁴⁸ Ibid.

¹⁴⁹ Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), op. cit., str. 647.

kvazigerund izražava i poređenje, ali i način vršenja glagolske radnje. Rečenica je jednosubjekatna i prevodi se poredbeno-načinskim veznikom kao.

9. 3. Kvazigerund -r... -maz

Reduplicirani particip nepravog prezenta istog glagola ponaša se kao kvazigerund. Ovaj kvazigerund uvijek dolazi u afirmativnom i negativnom obliku istog glagola. Bezličan je, nosi relativno značenje vremena, a u rečenici ima funkciju proširenog adverbijala.¹⁵⁰ Kao semantički ekvivalent ovom gerundu je naša vremenska rečenica, sa vremenskim veznicima *čim, kad, tek što*.¹⁵¹ U odlomku je pronađen samo jedan primjer ovog kvazigerunda.

*Oxford ya da Cambridge' de okuyan gençler, diplomalarını **alır almaz**, mutlaka oraya gidiyorlardı.*¹⁵² Mladi koji su studirali na Oksfordu ili Kembridžu, *čim bi dobili diplome* obavezno bi tamo odlazili.

U ovom primjeru riječ je o jednosubjekatnoj rečenici, a u obliku kvazigerunda upotrijebljen je reduplicirani glagol *almak*, u afirmativnom i negativnom obliku. Kvazigerund u rečenici ima funkciju priloške odredbe za vrijeme, a prevodi se našim vremenskim veznikom *čim*.

9. 4. Kvazigerund -dikan/dikten sonra

Po svom porijeklu ablativ particippa na -dik s postpozicijom *sonra* (kasnije), ovaj kvazigerund služi za izražavanje radnje koja se desila prije neke druge radnje. Ovim kvazigerundom mogu se izražavati jednosubjekatne rečenice, ili rečenice sa više subjekata.¹⁵³ Predstavlja semantički ekvivalent naše vremenske rečenice sa vremenskim veznikom *nakon što*.¹⁵⁴

---

¹⁵⁰ Čaušević, Ekrem (1996), op. cit., str. 396.

¹⁵¹ Jahić, Dževad, Halilović, Senahid, Palić, Ismail, (2004), op. cit., str. 301.

¹⁵² Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 182.

¹⁵³ Čaušević, Ekrem (1996), op. cit., str. 397.

¹⁵⁴ Jahić, Dževad, Halilović, Senahid, Palić, Ismail, (2004), op. cit., str. 301.

Kopenhag'a **gittikten** iki yıl sonra, kardeşim Madrid'e tâyin edilince, Ağustos 1959'da oraya gittim.¹⁵⁵ Otišla sam tamo u augustu 1959. godine, dvije godine **nakon što sam bila** u Kopenhagenu, kada je moj brat dobio namještenje u Madridu.

Kvazigerund je u ovom primjeru izražen na glagolu gitmek, sa ablativom i postpozicijom sonra, a subjekat kvazigerunda je isti kao i subjekat glavne rečenice izražen glagolom gitmek. Vremenski interval između dvije radnje izražene kvazigerandom i glavnom rečenicom može se precizirati imenicom koja označava neki vremenski interval.¹⁵⁶ U ovom primjeru to je izraženo sa *iki yıl* (dvije godine), i nalazi se između glagola sa ablativom i postpozicije sonra.

Güneş **batıktan sonra**, yeniden bir canlanma başlardı.¹⁵⁷ **Nakon što sunce zađe**, ponovo bi sve oživjelo.

Kao što možemo vidjeti u ovom primjeru ponovo je upotrijebljen kvazigerund, ovaj put na glagolu *batmak*. Na glagolu se nalazi nastavak za ablativ, zatim postpozicija sonra. Rečenica je jednosubjekatna, a značenje kvazigerunda u ovom slučaju nije intenzivirano nekom imenicom koja označava vremenski interval. Radnja izražena kvazigerandom je anteriorna, odnosno dešava se prije radnje izražene glavnim predikatom *başlamak*.

9. 5. Kvazigerund –dikça/dikçe

Kvazigerund -dikça nastao je dodavanjem sufiksa relativa-ekvativa na proparticip. Služi za izražavanje komparacije po kriterijima kvantiteta i vremena. Može imati funkciju priloške odredbe za vrijeme koja služi za poređenje dvije radnje po kriteriju vremena, i priloške odredbe za količinu i stupanj vršenja neke radnje.¹⁵⁸ Ukoliko kvazigerund ima funkciju priloške odredbe za vrijeme semantički ekvivalent mu je zavisna vremenska rečenica sa veznikom *svaki put kad, uvijek kad, kad god*.¹⁵⁹ Ukoliko ima funkciju priloške odredbe za količinu semantički ekvivalent mu je komparativna rečenica sa veznikom *koliko...toliko, što više...to više*.¹⁶⁰

¹⁵⁵ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 191.

¹⁵⁶ Čaušević, Ekrem, (2018), op. cit., str. 317.

¹⁵⁷ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 192.

¹⁵⁸ Čaušević, Ekrem (1996), op. cit., str. 398.

¹⁵⁹ Jahić, Dževad, Halilović, Senahid, Palić, Ismail, (2004), op. cit., str. 301.

¹⁶⁰ Ibid.

*Avrupa'nın öteki kentleri gibi yüzyıllar geçtikçe yavaş yavaş biçimlenmiş bir kent değil; dâhi bir dekoratörün bir çırpıda kurduğu, inanılmaz güzellikte bir tiyatro dekoru sanki.*¹⁶¹ To nije grad koji se poput drugih evropskih gradova polahko razvijao, nego **tokom više stoljeća**; naprotiv izgleda kao nevjerovatno lijep teatarski dekor koji je u tren oka kreirao neki dekorater.

U ovom primjeru možemo vidjeti upotrebu kvazigerunda na glagolu *geçmek* (proći), a vrši funkciju priloške odredbe za vrijeme. Tome doprinosi i imenica koja se nalazi ispred kvazigerunda *yüzyıl* (stoljeće). Radi se o jednosubjekatnoj rečenici u kojoj je izraženo poređenje po kriteriju vremena, a ono što dodatno doprinosi poređenju je postpozicija *gibi* (kao, poput).

*O rahibi çok iyi tanıyordum; çünkü uzun boylu, sarışın rahip bendim. Kendimi görüyordüm ona baktıkça.*¹⁶² Vrlo dobro sam poznavala tog sveštenika; zato što sam ja bila visoki, plavi sveštenik. **Što sam ga više gledala sve sam više vidjela sebe u njemu.**

Za razliku od prethodnog primjera u kojem smo imali upotrebu kvazigerunda u funkciji priloške odredbe za vrijeme, u ovom primjeru imamo upotrebu kvazigerunda u funkciji priloške odredbe za količinu. Poređenje je izraženo upotrebom kvazigerunda na glagolu *bakmak* (gledati), te ga možemo prevesti našim veznikom *što više... to više...* Rečenica je jednosubjekatna, a predikat glavne rečenice je glagol *görmek* (vidjeti).

Iako u turskom jeziku postoji još nekoliko vrsta kvazigerunda, u ovom dijelu magistarskog rada analizirani su samo oni kvazigerundi za koje su pronađeni odgovarajući primjeri u odlomku *O Italiji*.

---

¹⁶¹ Urgan, Mina (2008), op. cit., str. 185.

¹⁶² İvi, str. 186.

10. Zaključak

Na kraju magistarsko rada može se donijeti nekoliko zaključaka. Nakon analize odlomka O Italiji potvrđeno je da je putopisni žanr zaista specifičan po mnogo čemu. To nije samo puko opisivanje mjesta koje je autorica posjetila. U tim opisima sadržani su: kultura, običaji, jezik jednog naroda. Bilo je vrlo zanimljivo analizirati ovaj odlomak. Što se tiče samih Italijana, autorica je u velikoj mjeri doprinijela opisu njih i njihove kulture upotrebom raznih italijanskih riječi. Na taj način je prenijela vjerodostojnu sliku i svoje najemotivnije doživljaje ovog naroda. Osim italijanskih, uočeno je prisustvo i drugih romanskih riječi, latinskih i španskih.

Ono što je posebno bilo zanimljivo čitajući ovaj odlomak su idiomi kojima je autorica sklona. S obzirom da je upotrijebila nekoliko idioma kojima je dočarala pojedine opise, bilo ličnosti, bilo događaja, ti idiomi su i analizirani u ovom radu. Osim upotrebe idioma, uočeno je kako je autorica kroz odlomak upotrijebila i mnogo onomatopeja. Sve onomatopeje iz odlomka su izdvojene i analizirane kroz konkretne primjere. Kada je riječ o onomatopejama može se reći da su u velikoj mjeri pomogle autorici da nam predstavi svu energiju, živahnost, radost, kulturu i posebnost ne samo Italijana, nego i nekih drugih naroda, naprimjer Španaca.

U radu se nalazi i osvrt na neke riječi koje se mogu smatrati žargonima, ali i na slobodnije opise nekih značajnih ličnosti. Smatramo da se tu odražava jezik turske intelektualke i spisateljice iz 20. stoljeća, Mine Urgan. Sve je to dalo veliki doprinos pri analizi jezika Mine Urgan. Njen jezik je veoma specifičan, može se reći da piše jednim poprilično jednostavnim i savremenim jezikom. Nije primjetna upotreba arhaičnih riječi, nego nasuprot tome, upotreba jednog modernog i svakodnevnog turskog jezika. Kroz djelo se uočava jednostavna i jasna sintaksa, mnoge strane riječi su ostavljene u originalnom obliku, npr vaporetto, ola, laguna...

Autorica je na originalne italijanske riječi naprimjer dodavala turske nastavke, što je uvjetovano položajem te riječi u rečenici. Drugim riječima, autorica je uklapala italijanske riječi u tursku rečenicu i na taj način autentično prikazala neke kulturološke vrijednosti Italije. Kada je riječ o analizi gerunda i kvazigerunda može se zaključiti da je pronađeno mnogo više primjera gerunda u odlomku, u odnosu na kvazigerunde. U odlomku nisu pronađeni primjeri za svaku vrstu gerunda i kvazigerunda. Za neke gerunde ili kvazigerunde je pronađeno nekoliko primjera, dok je za neke pronađen samo jedan primjer, a za neke kao što je

spomenuto nije pronađen niti jedan primjer. Zanimljivo je da je pronađeno nekoliko primjera kvazigerunda -cesine/casina koji služi za izražavanje proširenih adverbijala komparacije i načina vršenja radnje.

11. Prilog (prevod odlomka *O Italiji*)

180. strana

Po mom mišljenju Italija je najljepša evropska zemlja. Da sam bila primorana da odem iz svog zavičaja i da živim na nekom drugom mjestu, bez sumnje bih izabrala to mjesto iako ne znam italijanski jezik. Istina je da me opet obuzela nostalgija za Istanbulom, ali meni se čini da bih tamo bila manje tužna nego u nekoj drugoj zemlji. Zato što je Italija Mare Nostrum, to jeste „naše more“, odnosno dio Sredozemnog mora. Da sam prognana u Italiju ne bih se osjećala udaljenom od svog zavičaja.

Ne osjećam samo bliskost prema italijanskoj zemlji, nego i prema ljudima. Kada sam 1937. godine kao dvadesetdvoletnjakinja prvi put otputovala u inostranstvo veoma su mi dragi bili italijanske žene i muškarci; odmah sam osjetila ljubav prema njima. U sekundi se među nama uspostavila komunikacija kakvu sam sa Francuzima veoma rijetko ili nikako uspostavila. Dok smo iz Rima putovali u Napulj, stari i debeljuškasti vozač autobusa bio je tako simpatičan, bilo je tako očigledno da nema loše namjere da mi uopšte nije zasmetalo kada je na retrovizoru očima koketirao i kada je na pauzama dok sam ja izlazila iz autobusa mrmljao nešto što ja nisam razumjela. Međutim djevojke su toliko stidljive dok su tako mlade, da ih može uznemiriti što ih muškarci otvoreno gledaju.

Seoski sveštenik izrazito rumenog debeljuškastog lica koji je sjedio naspram mene u vozu i koji je sa sobom nosio veliku bocu vina i neprestano je naginjao, bio je tako drag da se ni na njega nimalo nisam naljutila.

181. strana

Međutim čovjek, zato što sam muslimanka, neprestano na lošem francuskom jeziku objašnjava kako ću strašno gorjeti u paklu, svako malo govori: „Simpatična si djevojka, zar nije šteta za tebe? Hajde što prije postani Kršćanka.“ I ja sam njemu govorila da će prema

muslimanima ustvari on gorjeti u paklu jer stalno pije vino, i da će još više gorjeti zato što je deblji od mene i pun alkohola. Putnik koji je znao francuski prevodio je naš razgovor na italijanski smijući se, naš kupej je odzvanjao smijehom.

Stav Italijana koji proizilazi iz njihove blage i dobronamjerne naravi u Italiji čak ni fašizam nije preobrazio u jedno nemilosrdno uređenje protiv čovječnosti, uprkos što je Mussolini lično proglasio diktaturu 1925. godine. Naravno poduzete su mjere protiv Jevreja i ljevičara. Ali ipak ova kažnjavanja su nula u usporedbi sa onim što su Jevreji i protivnici režima u Njemačkoj pretrpjeli u koncentracionim logorima. Zato što je Hitler bio diktator ubica, a Mussolini je bio samo nasmijani diktator. Kada bi Hitler na radiju počeo da glasno viče bojali biste se. A kada bi Mussolini koji sa svojom nezgrapnom kapicom podsjeća na obrezano dijete počeo da viče, pred očima bi vam se pojavila smiješna scena i smijali biste se. S druge strane posljednjih godina rata kada su nacisti okupirali zemlju, Italijani su u pravom smislu počeli proživljavati katastrofu zvanu fašizam.

Poznati pjesnik iz viktorijanskog doba Robert Browning kaže Open my heart and you will see/Graven inside of it Italy. Dakle ako presjeku i otvore njegovo srce tamo će vidjeti da piše „Italija“. Italija nije ucrtana samo na Browningovo srce, nego i na srca većine engleskih pjesnika i pisaca. Veliki pjesnik iz doba romantizma P. B. Shelley za Italiju kaže da je Paradise of exiles (Raj prognanih). I Shelley i njegov suvremenik, drugi veliki pjesnik John Keats posljednje dane proveli su tamo. Shelley je poginuo u jednoj morskoj nesreći kada je imao trideset godina, a Keats je tamo umro od tuberkuloze sa samo dvadeset i pet godina, tamo su i sahranjeni.

182. strana

Strast engleskih intelektualaca prema Italiji je počela upravo u 16. stoljeću, u elizabetansko doba i zadržala se sve do danas. Naprimjer D. H. Lawrence, ovaj veliki romanopisac iz prve polovine 20. stoljeća, mnogo je putovao, što se može uočiti iz knjige koju sam napisala o njemu. Za njegove četrdeset i dvije godine života skoro da nije ostalo mjesto koje nije posjetio. Ali najsretniji se osjećao u Italiji. A sada ćete reći Zašto Englezi nisu htjeli ići u neku drugu zemlju, u Francusku ili Njemačku koje su im geografski bliže, nego su baš bili privrženi Italiji, baš su tamo htjeli ići? Zainteresovanost Engleza za ovu zemlju ne možemo obrazložiti samo njenom zasljepljujućom ljepotom, ili generalno klimom, ljudima, načinom života, vjerskim uvjerenjima, tim što je potpuno drugačija od Britanije i što im je zbog toga bila privlačnija. Ova zainteresiranost imala je i historijske razloge: Njemačka

se sa Francuskom počela razvijati u 16. stoljeću i počela je igrati važnu ulogu u evropskoj civilizaciji. Međutim u Italiji civilizacija postoji od antičkog doba. Zahvaljujući Rimskom carstvu koje se tamo formiralo, kultura starih Grka i Latina proširila se po cijeloj Evropi. I renesansa je počela tamo u 14. stoljeću i tek su je nakon dvjesto pedeset godina prisvojile druge evropske zemlje.

Upravo zbog ovog od elizabetanskog doba za engleske intelektualce je postao uslov otići u Italiju. Omladina koja je studirala na Oxfordu ili Cambridgeu obavezno je odlazila tamo čim diplomira. Ako ovo nisu učinili izgledalo je kao je njihovo obrazovanje ostalo polovično. Vidjeti Italiju je tako došlo u stanje „moranja“ od kojeg se ne može odustati da je Dr. Samuel Johnson u 18. stoljeću istakao da uvijek ima osjećaj poniženja prema Englezu koji ne može tamo otići.

183. strana

Italijansko poluostrvo koje se poput Anadolije pruža na Sredozemnom moru, predstavlja od početka do kraja zasljepljujuću ljepotu, izuzev nekih industrijaliziranih mjesta na sjeveru kao što je Torino. To je bašta u kojoj i ljeti i zimi cvjeta cvijeće. U toj bašti kao da postoje muzeji pod otvorenim nebom koji nastaju spontano. Naprimjer u Firenci se popnete na neko brdo zadivljeno gledajući u pejzaž i odjednom vidite da ste došli licem u lice sa Michelangelovim Davidom, odnosno sa najljepšim muškim tijelom na svijetu. Kada sam se 1965. godine vraćala sa kongresa koji se održao u Veneciji, nekoliko dana sam ostala u Firenci sa prijateljicama Tatianom i Lozanom. Iako sam tamo bila već nekoliko puta, opet sam se toliko oduševila da se nikako nisam htjela vratiti u pansion u kojem smo odsjele. Na kraju se smračilo, a ja sam se izgubila. Kada je naveče zabrinuta Tatiana zamalo obavijestila policiju ja sam nekako stigla do pansiona.

Šteta što nisam nisam mogla vidjeti svaki kraj ove zemlje. Naprimjer nisam kročila na Siciliju koja me strašno zanimala. Ali sam mnogo obišla italijanske gradove koji su sve raskošniji jedan od drugog, kao što su Napulj, Siena, Verona, Milano. Naročito je na mene utisak ostavio Assisi u kojem je početkom 13. stoljeća živio Sveti Franjo. U ovoj varoši koja je od Rima udaljena dva, tri sata vozom nalaze se dvije velike crkve pod nazivom Donja katedrala i Gornja katedrala koje daju utisak da su napravljene jedna na drugoj, možda zato što su napravljene pod istim nagibom. Giotto i Cimabue su naslikali freske na zidovima ovih crkava. Varoške ulice su male i uspravne uzbrdice, većinom sa stepenicama. Na brdu se

nalaze ostaci neke tvrđave. U jednoj stijeni je uklesan mali manastir u kome je utočište nalazio Sveti Franjo kada se htio skloniti od svijeta.

Zbog toga što je moja majka Šefika bila na dugom medenom mjesecu u Italiji i obilazila mjesecima svaki kraj ove zemlje, od nje sam slušala o ljepotama Assisija kada sam bila dijete. Ali kada sam nakon mnogo vremena lično otišla tamo, iskusila sam neka mjesta za koja nikada nisam čula, naprimjer Orvieto. Orvieto je poput Assisija prelijepa varoš na uspravnom brdu sa veličanstvenom katedralom.

Međutim, zbog toga što nemam namjeru svoje uspomene pretočiti u putopis neću opisivati te italijanske gradove koji su sve ljepši jedan od drugog. Samo ću se malo zaustaviti na dva grada u koja stalno idem. Jedan od njih je Venecija, a drugi Rim.

184. strana

Rim je grad života, a Venecija grad smrti. Sada ćete se na mene naljutiti govoreći: Kako ova žena može reći za Veneciju koja je jedan od najljepših gradova na svijetu da je „grad smrti“? I u pravu ste. Venecija je zaista jedan od najljepših gradova na svijetu. Ipak je i dalje grad smrti. Koliko god je divan, unutar besprijekorne estetike, grad polahko truhne, polahko tone u Lagunine smrdljive vode. Na prednjim fasadama tih veličanstvenih dvoraca, donji pločnici mermernih stepenica koje se spuštaju u kanale su već ostali ispod prljave Lagunine vode koja je zapravo močvara. Dvorski zidovi su zbog vlage oslikani mrljama i rupama kao da po njima uhvatila guba. Venecija je izvanredan brod čija je unutrašnjost truhla, koji je osuđen da polahko tone u prljavu vodu. Ti lijepi romantični čamci koji elegantno plove na smrtonosnoj vodi podsjećaju na crne, voštane, dugačke lijesove. Kako bi se spriječilo da potonu u blato na dnu močvare i dođu u nepomično stanje, noću sa svim strana Lagune se pale šareni, žuti, plavi, zeleni, ljubičasti, crveni fenjeri. Ovi fenjeri u potpunosti uljepšavaju noćni izgled grada. Na hiljade i hiljade turista iz raznih dijelova svijeta kojih ima na sve strane i koji pokušavaju da svojom neshvatljivom bukom izraze divljenje prema gradu, kao da poput nekih štetnih insekata u potpunosti ubrzavaju proces nagrivanja i truhljenja Venecije.

Iznenadila sam se kada sam pročitala da obožavalac Italije D. H. Lawrence u ovoj zemlji jedino ne voli Veneciju. Međutim, odmah sam shvatila razlog toga nakon što sam ovdje ostala nekoliko dana: Lawrence je bio osoba koja je voljela život i koja je uvijek ostala privržena životu; a Venecija je grad koji konstantno kopni.

A ono što je čudno u svemu tome je da konstantno kopnjenje Venecije opet nije moglo spriječiti da ona bude najljepši, najimpresivniji i najprivlačniji grad na svijetu. Ne želim tamo dugo ostati ili odsjesti. To mjesto samo želim često obići. Ali ću se pri svakoj mojoj posjeti zanijeti pred ovolikom ljepotom.

Veneciju sam posljednji put posjetila u februaru 1989. godine. Rezervisala sam povratnu voznu kartu za Istanbul tako da ujutro rano stignem u Veneciju, a da iz nje krenem drugim vozom u ponoć. Sipao je snijeg a sa Jadranskog mora je puhao ledeni vjetar.

185. strana

Budući da je bilo vrijeme Karnevala, muškarci su sa maskiranim ženama odjevenim u nježnu svilu trčali tamo-ovamo poput nekih nadnaravnih lijepih stvorenja na Trgu Svetog Marka koji je odzvanjao baroknom muzikom, a kasnije su se tajanstveno gubili iz vida. Nisam se mogla odvojiti od tih trgova, malenih ulica i mostova. Čaroliju Venecije nisu mogli pokvariti ni snijeg koji je padao, niti ledeni vjetar koji je puhao sa Jadranskog mora. Kada sam u ponoć ušla u voz počela sam blago kašljati i imala sam temperaturu. Ali me obuzeo entuzijazam jer sam vidjela Veneciju.

Pomislila sam da li ova čarobna ljepota Venecije proizilazi iz toga što ne liči ni na jedno drugo mjesto. Koji je grad na svijetu povezan sa kopnom mostom od četiri kilometra? Koji je grad na svijetu formiran na oko tri stotine malih otoka koji se nalaze oko Lagune? U kojem gradu na svijetu postoji približno tri stotine velikih i malih mostova koji povezuju te male otoke? Koji je grad na svijetu potpuno zatvoren za saobraćaj? Koji je grad na svijetu veliki muzej prepun remek-djela iz oblasti arhitekture i slikarstva?

Istina je to da Venecija ne liči niti na jedan grad na svijetu; u potpunosti je izolovan od stvarnog svijeta. To nije grad koji se poput ostalih evropskih gradova stoljećima polahko razvijao i formirao, nego izgleda poput nevjerovatno lijepog teatarskog dekora kojeg je u jednom trenu kreirao neki genijalni dekorater. Međutim, ne možete dugo ostati izolovani od stvarnosti. Jedan dan, dva, tri, unutar estetski savršenog dekora, ljudi vas obilaze diveći se zapanjeni. Onda izlazimo iz ovog svijeta mašte i počinje nam nedostajati stvarnost svijeta kojeg poznajemo. Naprimjer nedostaju vam zemlja ili trava. Ali u Veneciji nema ni zemlje ni trave; samo ima kamenja i vode. Nedostaje vam da vidite stablo. Ali u Veneciji nema ni stabala; samo postoje građevine koje su sve ljepše jedna od druge. Nedostaje vam komad

kamena. Ali u Veneciji nema ni kamena, samo postoje izvanredne crkve. Kada čovjeku tako nedostaje stvarni svijet on se u tolikoj mjeri zanese da čak priželjkuje da vidi ružni žuti taksi, ali u Veneciji nema ni automobila; samo postoje čamci koji podjećaju na crne labudove.

186. strana

U mjesecu augustu, 1965. godine u Veneciji smo boravili sedam, osam dana jer se tamo odvijao Međunarodni kongres univerzitetskih profesora Engleske književnosti. Svako, ali baš svako veče padala je olujna kiša praćena grmljavinom i munjama. Sklonila bih se u neki kafić; i dok sam ispijala ukusno ali u istoj mjeri i gorko piće zvano grappa, posmatrala sam zaista magično vrijeme koje je gradu priređivala oluja praćena munjama. Olujna kiša bila je poput prizora u kojem prevladavaju vidni i čulni efekti, zato što se uklapala u taj izvanredni, posebno kreirani dekor.

Ali kada je predstava bila gotova, kada se dekor spojio sa dodacima i kada se pojačala želja za povratkom u stvarni život, ukrcala sam se na mali vaporetto i uputila se za Lido. Istina je da u Lidu ima zemlje, stabala, čiste morske vode i automobila, ali to je bio jedan sasvim običan kraj, koji se može čak računati i ružnim.

Ali smo sa članovima kongresa, ponekad vaporettom, ponekad iznajmljenim prilično velikim motorima otišli na zanimljivije otoke od Lida. Naprimjer u Burano u kojem se kroji čipka, ili u Murano koji je poznat po staklarskom zanatu. Svratili smo i u San Francesco del Deserto, koji je posvećen Svetom Franji Asiškom i koji po njemu nosi ime. To je bio veoma mali otok, i tamo se među čempresima nalazila jedina građevina, manastir u kojem su živjeli franjevački sveštenici. Budući da nije bilo govora da možemo ući u manastir moje kolege su ostale na motoru. A ja sam se popela na jedan mali brežuljak i izdaleka sam posmatrala manastir. U avliji koja je okružena stubovima polahko je hodao visok, plav sveštenik. Kada sam vidjela tog sveštenika, prvi i posljednji put u mom životu obuzela me čudna obmana: Vrlo dobro sam poznavala tog sveštenika, zato što sam taj visoki plavi sveštenik bila ja. Kada bih u njega pogledala vidjela bih samu sebe. I taj manastir sam vrlo dobro poznavala; zato što sam mnogo godina tamo živjela. Bilo mi je veoma loše, počela sam se tresti. Dobro je pa su me tada zovnule kolege koje su htjele ići na neki drugi otok. Ludila sam i u strahu sam

potrčala prema motoru. „Treseš se, lice ti je potpuno žuto“ govorili su mi. „Malo mi je hladno“ rekla sam i zašutjela.

187. strana

Kako je moguće da je mene koja ne vjerujem u dušu, koja ne vjerujem kao budisti da duša sa drugim tijelima i ličnostima ponovo dolazi na svijet, obuzela ta čudna obmana. Kako je moguće da sam ja, niska smeđa žena vidjela sebe u tom visokom plavom svešteniku? Kako je moguće da sam pomislila kako sam živjela mnogo godina u tom manastiru kojeg sam prvi put u životu vidjela? Tu obmanu sam mogla objasniti jedino mojim sedmodnevnim boravkom u Veneciji i činjenicom da je Venecija potpuno izolovana od stvarnog svijeta.

Nakon Pariza i Londona, grad u Evropi u kojem sam najduže ostala i kojeg zbog toga najviše poznajem je Rim. Zato što se davno jedan od mojih bliskih prijatelja Yvette Franco sa porodicom tamo nastanio, i budući da smo jedno drugom nedostajali, obavezno bih sedmicu, dvije boravila u njegovoj kući pri svakom mom putovanju u inostrastvo, kako u odlasku, tako i u povratku.

Kao što u Veneciji dominira smrt, tako u Rimu dominira život. Kao da na sve strane grada, sa svih sedam brda frca slatkoća života i životna radost; iako je Rim kolijevka velikog carstva i veoma prometan grad, živi u jednoj prisnoj atmosferi malenog sela. Kada padne mrak u siromašnim četvrtima stari ljudi ispred vrata izbace stolicu i časkajući sa komšijama uživaju u rashlađivanju. Ljeti se na ulicama, u pokretnim kolicima, prodaju ledeni, crveni komadi lubenice. Kupite ih i pohlepno ih jedete ne ustručavajući se da pljunete košpe na zemlju.

Vode Rima ne zaudaraju poput voda u Laguni, ne zaudaraju i na smrt. Rijeka Tiber gromoglasno protiče kroz grad; sa prskalica bezbrojnih česmi voda veselo pršti. Za života nisam vidjela grad sa ovoliko velikih i malih česmi.

U nekim od njih pršti voda iz usta morskih božanstava ili iz usta delfina. (U mom djetinjstvu uvijek su mi se sviđali delfini koji su se takmičili sa trajektima koji idu na otoke;

ali nakon što sam vidjela rimske fontane, naročito nakon što je mom unuku dato ime Yunus, potpuno sam ih zavoljela.) Na Trgu Esedra na fontani vodenih muza nalaze se četiri nage ženske statue sve ljepša jedna od druge.

188. strana

Za vrijeme mog višesedmičnog boravka u Rimu 1953. godine ispričali su mi da jedna od žena koje su bile model za ove statue povremeno dolazi na fontanu i pokazuje onima koji se tamo zateknu da je uprkos svojim godinama još uvijek živa, te im pokazuje svoje statue hvaleći se: „eto takva sam vam ja bila u mladosti.“ Jedna od fontana koja mi se mnogo dopala i koja me mnogo iznenadila je fontana u obliku čamca na kojoj pršti voda sa svih strana, a do koje se silazi niz široke i duge stepenice na Španskom trgu. Kada je vani mnogo toplo djeca se igraju na rimskim fontanama. Ni roditelji, ni policija ih ne pokušavaju istjerati iz vode. Njihovo pravo je da se gromoglasno zabave. Italijani su svakako privrženi djeci. Većina Italijana katolika Isusa ne gledaju kao zrelog čovjeka, nego kao malenu bebu u majčinom zagrljaju. I kada je odrastao Isus leži u zagrljaju majke Marije, kao što je slučaj kod Michelagelovog djela Pieta. Vidjela sam mnogo fotografija te poznate statue. Ali kada sam u katedrali Svetog Petra uživo vidjela statuu ostala sam zapanjena. Nije me zapanila samo njena ljepota, nego i njena čudnovatost: zato što je umjetnik od Isusove majke Marije koja je umrla u trideset i trećoj godini napravio mladu djevojku od samo dvadeset godina. Ostavljala je utisak da je mnogo mlađa od svog sina. Isus koji leži na njenim koljenima ne izgleda kao da je razapet na krstu i mrtav, nego više kao njen ljubavnik.

U fakultetskim danima bio je jedan profesor po imenu Bartalini kojeg smo mnogo voljeli i koji nas je uzalud pokušavao naučiti latinski jezik. Naša namjera nije bila da od Bartalinija naučimo latinski, nego da ga navedemo da priča, i da slušamo njegove priče. Zato što je Bartalini bio jedna svestrana ličnost. Napisao je tri doktorske disertacije iz oblasti književnosti, filozofije i prava. Njemu ništa nije bilo nepoznato. Budući da je bio antifašista i socijalist protjeran je iz Italije. Iako je vrlo lahko mogao naći posao u drugim evropskim zemljama rekao je „želim ići u zavičaj Mustafe Kemala-paše“ i došao je u Tursku. Međutim, dugo vremena nije uspio pronaći posao u prosvjeti, mnogo se namučio. Čak se zadužio i

kupio stado ovaca, i na brdima Čamlidže jedno vrijeme bio čoban. Dok je ovo pričao našalio se kako se poistovjećuje sa poznatim pjesnikom Vergilijem.

189. strana

I tako je ovaj Bartalini za svoj Rim u kojem se rodio i odrastao imao jednu rečenicu koju nikad nisam zaboravila. Govorio je: „Rome est belle malgré ses monuments“ što znači „Rim je lijep uprkos svojim spomenicima.“ Pa zaista Rim, kao drugačiji od Venecije, koji ostavlja utisak da je proizišao iz ruke nekog velikog umjetnika, sa estetskog gledišta nije baš savršen grad. Ima previše spomenika, a oni izgledaju kao da su nagomilani jedan na drugi. U fašističko doba podignuto je previše ogromnih i kitnjastih spomenika koji su se uklapali u ideju režima. Za razliku od njih zgrade u luksuznim četvrtima, koje se razlikuju od zgrada u većini gradova, ljepota su za oči. One su napravljene od kamena u bež boji koja se preslikava u ljubičastu, i imaju samo pet ili šest spratova. Većina njih na zadnjem spratu imaju terase pune cvijeća, biljaka, čak i malenih stabala zasađenih u saksije.

Svakako ljepota ovog grada ne proizilazi iz ostataka Rimskog carstva koji se tamo nalaze, niti iz veličanstvenih renesansnih dvoraca i crkvi. Razlog njegove ljepote je taj što je on grad koji u pravom smislu riječi ima dušu i koji u pravom smislu riječi živi.

Kada je moj profesor Bartalini rekao „Rim je lijep uprkos svojim spomenicima“ u jednom pogledu je bio u pravu. Zato što u arhitekturi grada ne dominiraju estetska pravila, nego neka vrsta šarolike besmislenosti: Krovovi svih građevina redom ukrašeni su desetinama statua. Na vrhu svake kolone obavezno je postavljena neka statua. Na osnovu onoga što je meni rečeno samo na Trgu Svetog Petra ima stotinučetdeset statua. Rekla sam da nisam vidjela grad sa ovoliko fontana; nisam vidjela ni grad sa ovoliko statua.

Rimske simpatične besmislice nisu ograničene samo ovim mnoštvom statua: Na fontani u ulici Tritone, u veliku školjku postavljeno je božanstvo, i dodavši u njegova usta drugu školjku okolo pršti voda. Na leđa jedne statue slona postavljen je obelisk koji je donesen iz Egipta. Na Narodnom trgu vrh drugog prilično dugog obeliska ukrašen je kršćanskim križem. Na tom lijepom Trgu Navona koji je zatvoren za saobraćaj i na kojem jedino mala djeca mogu voziti biciklo s pomoćnim točkovima, nalaze se tri fontane. Iz unutrašnjosti središnje fontane izdiže se još jedan egipatski obelisk.

Međutim, kada čovjek naveče sjedne u kafić Tre Scalini, toliko je zadovoljstvo jesti Tartuffo sladoled posmatrajući okolinu, da nikome ne padne na um da upita „Pa šta taj egipatski obelisk radi u onoj rimskoj fontani?“ Zato što je Rim uprkos svemu ovome lijep, kako je govorio moj profesor Bartalini.

Zbog toga što se moj brat Halil Atay bavio vanjskom politikom, rekla sam da sam išla u mnoge evropske gradove kako bih ga vidjela. Naprimjer, kada sam se 1957. godine sa sinom Mustafom koji je tada imao sedam godina vraćala u Istanbul iz Londona u kojem smo proveli godinu dana, otišli smo u Kopenhagen, i ostali tamo tri sedmice. Budući da je bio na obali mora, nakon Londona Kopenhagen mi na prvu i nije izgledao lijepo. Malo su me iznenadili Danci. Zato što za Skandinavce kažu da su hladni i distancirani. Međutim Danci uopšte nisu bili takvi. Svakako za njih kažu da su „sjeverni Italijani“. Očito su im tamnopusi ljudi bili zanimljivi, kad još nije bila ni počela seoba Turaka u Evropu. Dok sam hodala putem sa bratom prilazili su nam i pitali nas odakle smo. Nisu baš bili uljudni prema Mustafi koji je u maloj mjeri bio tamnopus. Ali su htjeli razgovarati sa mnom i sa Halilom koji smo imali tamne oči i tamnu kosu. Čak je jednom jedna žena nakon što je pitala „hoćete li mi dozvoliti?“ bez imalo oklijevanja pružila ruku, i dotakla Halilovu sijedu kosu. Ja sam se počela smijati. A moj brat se uhvatio svoje diplomatike, nimalo mu se nije dopala ova prisnost.

Posjetili smo tvrđavu Elsinore koja se nekad zvala Helsingör. Tamo se povremeno prikazivao Hamlet. Međutim, obzirom da dvorac danskog princa nije ličio na onaj iz moje mašte, nisam bila oduševljena ovom veličanstvenom građevinom. Nisam mogla zamisliti Hamleta u tom dekoru.

Nisam prigrllila Kopenhagen koji je previše industrijaliziran i koji mi se ne razlikuje od bilo kojeg drugog evropskog grada. Naravno, svaki grad ima svoje ljepote koje mogu vidjeti ljudi koji u njemu dugo vremena žive, a ne ljudi poput mene, koji u njemu ostanu samo tri sedmice.

(O ovome moram porazgovarati sa mojom prijateljicom Alev Ebuzziyaom koja godinama živi u Danskoj.) Ali sramotno je da je jedina stvar u Kopenhagenu koju nisam mogla zaboraviti i koja mi i nakon toliko godina nedostaje smölebröd. Ne bih znala da li sam ispravno napisala ovu riječ, ali se tako izgovarala.

Smölebröd je ljuti sendvič napravljen sa crnim hljebom. Dakle ne od dvije kriške, nego od jedne. Na krišku ovog četverouglastog velikog crnog hljeba koja nije mala poput kanapea maže se maslac; na nju se stavljaju sve vrste delikatesa koje vam padnu na um, šunka, salama, kobasice, srdela, mljevene masline, paštete, turšija, salate, i šta sve ne. Nijedna vrsta namjernica koje ja nazivam „nemoralnim“ odnosno koje su štetne za zdravlje, ali veoma ukusne, ne manjka u tom smölebrödu. On se ne nudi samo na zabavama i koktelima. On se izlaže u velikim tepsijama u posebnim trgovinama smölebröda. Izaberete jedan od ovih otvorenih sendviča koji se potpuno razlikuju jedni od drugih i nosite ih kući. U većini slučajeva ne možete izdržati, nego ga odmah na ulici pojedete.

Dvije godine nakon što sam bila u Kopenhagenu, otišla sam i u Madrid u augustu 1959. godine, kada je moj brat tamo dobio premještaj. Kada sam se u jednom trenutku u vozu Barselona-Madrid probudila i pogledala napolje, mislila sam da idem iz Istanbula u Ankaru. Zato što je suha zemlja Kastilje baš podsjećala na anadolske stepe.

Šteta što sam samo jednu sedmicu mogla ostati u Španiji. Zbog toga nisam mogla obići ni Madrid kako treba (potrebna je jedna sedmica da bi se samo bacilo oko na muzej Prado); niti samo mogla vidjeti sve te lijepe gradove Andaluzije, Granadu, Kordobu, Sevilju.

Zapanila me nevjerovatna ljepota Toleda koji sam mogla posjetiti u istom danu jer je blizu Madrida. Za mene je bila prava sreća vidjeti El Grecovu kuću, obližnji muzej, pjenušave žute vode rijeke Tajo koja teče poput poplave s vrha brda, i veliku katedralu u podnožju penjući se uz te zbijene, uspravne, vijugave brežuljke. Prvo večer koje sam provela u Madridu pred zoru sam se probudila uz aplauze. Dolje, na ulici, neki ljudi su pljeskali uz povike „ola ola“.

Uvijek sam govorila samoj sebi, zato što sam se nadala: „Dobro! Desila se revolucija, Franko je svrgnut! Narod je od radosti padao na ulicu!“ Kada sam otrčala u drugu spavaću sobi i probudila brata kako bih mu prenijela dobru vijest, shvatila sam da me opet obuzela neka besmislena nada: Navodno je bio običaj da noću ulazna ulična vrata zgrada iz luksuznih madridskih četvrti ne otvaraju oni koji u njima stanuju, nego čuvari. Mahalo bi se rukom, ili

vikalo kako bi se privukla pažnja čuvara. Kada smo se naredno veče pred zoru vraćali kući, bili smo prinuđeni to isto i uraditi.

Svakako u Madridu nije bilo moguće ranije leći. Zato što je ljeti poslije podne izgledalo kao da je život stao, svi obavljali siestu (popodnevenu drijemku). A kada bi sunce zašlo, sve bi ponovo počelo da oživljava. U nekom dobrom restoranu nisu nudili jelo u osam ili devet sati, s obrazloženjem da još uvijek nisu bili spremni. Posluživanje jela bi počelo tek u deset sati.

To mi je bilo čudno. Ono što mi je takođe bilo čudno je što niko nije čitao knjigu, časopis ili novine na javnom mjestu, u parkovima, kafićima, autobusima i slično. Kada mi je brat rekao da je one koji čitaju stid to činiti ispred svih, isprva nisam mogla u to povjerovati. Rekao je: „Hajdemo pokušati ako želiš.“ Sjeli smo na klupu u jednom lijepom parku. Ja sam se pravila da čitam knjigu koju sam izvadila iz torbe. Ljudi koji su prolazili ispred mene okretali su se i čudno me gledali. Kao da nisam čitala knjigu, nego radila nešto neprijatno: naprimjer kao da sam rezala nokte na rukama.

Ovaj čudni stav pripisala sam Francovom režimu. „Eto takav je fašizam! Zahtjeva da niko ne čita i da svi ostanu glupi“ gundala sam. Međutim, u Madridu su postojale radnje u kojima su se prodavale knjige, iako ne u tolikoj mjeri kao u drugim glavnim gradovima Evrope. A čudna strana toga je bila da su se u izlozima tih knjižara izlagale Lorcine knjige, kojeg su pogubili fašisti, u elegantnom marokanskom uvezu. Svakako je Franco po mom mišljenju bio veoma lukav i podmukao diktator. Kako Amerikanci kažu he kept a low profile. Odnosno nije stavljao sebe u prvi plan; nije dokazivao svoju snagu predstavama na mitinzima; nije davao svoje ime ulicama i trgovima; nije postavljao svoje statue na sve strane grada.

193. strana

Španski jezik sam znala toliko da shvatim ono što pročitam. Zato što su prije profesori koji su išli na kurs stranog jezika i književnosti morali znati dva ili tri strana jezika kako bi radili kao profesori. (Treći jezik je postao potreba.) Na ispitu za docente provjeravali su moje znanje iz francuskog jezika. A budući da sam kao treći jezik izabrala španski, odavno sam se trudila da ga naučim. Na početku ovog truda moja pomagala su bili i izvorni tekst, i dvojezična knjiga poezije koja je nudila njegov prevod. Uspjela sam zapamtiti ponešto o ovom jeziku stalno čitajući Lorcu, Nerudu i razne dvojezične antologije. Kada sam došla u

Španiju stvorio mi se problem da vrlo malo mogu pričati, i da mogu razumjeti ono što mi sagovornik govori samo ako polahko priča.

Čudno je da me svaki Španac kojeg sam upoznala navodio na raspravu o Francu i njegovom režimu. Bez imalo straha pitala sam naše ljude iz ambasade kako tako razgovaraju. Ispričali su mi da Franca baš i nisu doticale priče koje je pričao običan narod, nego da je nemilosrdno kažnjavao jedino važne osobe ukoliko bi se usprotivile režimu, nešto napisale, ili prešle na neke organizovane akcije. Kada sam išla u Madrid, iznenadila sam se što neki Španci republikanci koje sam upoznala u vozu i koji su nastanjeni u Francuskoj, neometano ulaze i izlaze iz Španije kako bi posjetili rodbinu.

Franco koji je umro 1975. godine, naizgled blag, bio je u mogućnosti da ostane na vlasti u Španiji tridesetšest godina zahvaljujući svom stavu koji je proizilazio iz ekonomičnosti i načitanosti. Bio je promišljen i njegov stav protiv Građanskog rata koji je harao državom tri godine, od 1936. do 1939. godine: Kao da je prenosio poruku: „Prije mnogo godina digli smo ruku jedni na druge. Međutim to je ostalo u prošlosti. Zaboravimo više tu katastrofu. Svi smo mi Španci, svi smo braća i sestre.“ S ciljem da ojača ovu poruku podigao je veličanstven spomenik u blizini Madrida.

„Ja neću posjetiti spomenik tog beščasnog fašiste!“ navaljivala sam. Brat me je skoro na silu odvuкао tamo. Dobro je da me je odvuкао, zato što je to bio jedan od najsjajnijih ratnih spomenika koje sam vidjela: Ogromno kamenje bilo je naslagano jedno na drugo; a na vrhu je bio postavljen krst visok stotinu metara. Unutar tog krsta nalazio se lift; ali tim liftom se nismo mogli popeti na vrh krsta i posmatrati prizor, zato što još uvijek nije bio dovršen. U stijenu ispod krsta uklesana je velika podzemna katedrala.

194. strana

Ne znam da li je ovo tačno ili nije, ali Francove pristalice tvrde da su i Španci republikanci i fašisti koji su poginuli u Građanskom ratu sahranjeni jedni do drugih u ovoj lijepoj katedrali, i da su ovom spomeniku dali ime koje znači „Dolina šehida“.

U Madridu smo sa zajedno sa nekim poznanicima iz ambasade otišli na koridu. Sada ćete opet pomisliti da pričam besmislice, ali meni je ovaj prizor izgledao krajnje estetski. Kao da je taj ubica pred sebe stavio smrt i neviđeno elegantno plesao na vrhovima prstiju. Nije

samo bik, nego je i on lično u svakom trenutku mogao umrijeti u tom baletu smrti. Kada se jedna od gospođa pored mene pobunila misleći na samog bika, rekavši: „kakvo je ovo divljaštvo“ rekla sam joj: „gospođo, nipošto ne zaboravite da smo danas u podne, prije nego što smo ovdje došli, u slast jeli pečenu janjetinu. Ovaj bik, braneći se, slavno umire dok mu aplaudira na hiljade ljudi. A to su jadno, maleno janje zaklali daleko od pogleda u nekoj mračnoj klaonici. Samo neki vegetarijanac koji nije okusio meso imao pravo da za koridu kaže da je divljaštvo. Koliko ja znam gospođo, niti sam ja, niti ste Vi vegetarijanka.“

Gospođa se malo naljutila, naravno. Dok sam ja za večeru opet jela meso ubijene životinje, ispričala sam joj legendu o Ferdinandu kako bih joj se iskupila: Ferdinand koji je bio glavna uloga jednog od kratkih crtanih filmova kojeg je davno preveo Walt Disney, bio je bik koji je veoma pametan, poslušan, miroljubiv i u potpunosti oslobođen od agresivnosti. Jednog dana grupa ljudi koji su organizovali koride u Madridu došla je na farmu na kojoj je mirno živio Ferdinand. Njihov cilj je zaista bio da izaberu jednog divljeg bika. Drugi bikovi pokazuju se s nadom da se svide ovim ljudima i da ih odvedu Madrid. Rade sve što je u njihovoj moći kako bi pokazali da su opasni i napadni.

A miroljubivi Ferdinand, ovaj trud svojih prijatelja smatrao je djetinjastim, te je sjeo ispod jednog drveta smiješeći se, posmatrao ih iz daljine i mirisao cvijet. U tom trenutku pčela koja je izašla iz cvijeta ulazi u Ferdinandovu nozdrvu i počinje ga ubadati. Jadni Ferdinand ludi od bola. Napada druge bikove, povrjeđuje ih; rogovima čupa stabla iz korijena; i zadaje pravi strah ljudima oko njega.

195. strana

Organizatori koji su ovo vidjeli govore: „evo zaista opasnog bika kakvog smo tražili“, i odvođe Ferdinanda u Madrid. Pravi se izvrsna kampanja o tome koliko je Ferdinand divlji. U tolikoj mjeri da su se borci bikovima počeli tresti od glave do pete kada je Ferdinand ušao u arenu.

Međutim, na koridi se dešava do danas neviđena situacija: Ferdinand u potpunosti odbija da se bori. Bodu ga u vrat i guraju kako bi ga isprovocirali, ranjavaju mu tijelo vrhom noža, muče ga na svaki način. Miroljubivi Ferdinand umiljato ih gleda svojim krupnim očima, i odmahuje glavom kao da želi reći: „ne, ne možete me isprovocirati.“ Nikako da pomakne s mjesta i krene u napad. Na sve to gledaoci se rugaju osramoćenim borcima bikovima. Glavni

matador koji je doživio nervni slom pada na koljena pred Ferdinanda, i u suzama ga preklinje da krene u napad. Ali i to je uzalud. Prinuđeni su da uhvate Ferdinanda za rep i izvuku ga iz arene. Na kraju crtanog filma ponovo ćete ga vidjeti na farmi. Sjeo je ispod istog drveta i miriše cvijet posmatrajući zalazak sunca.

U Brisel nisam otišla kako bih vidjela grad, nego kako bih vidjela Behice Boran i moje prijatelje Yildiz i Nihat Sargin. Brisel mi nije mnogo privukao pažnju. Ako mene pitate izgledao je kako bilo koji drugi evropski grad. Ali mi je Amsterdam, u koji sam otišla u novembru 1989. godine i u kojem sam mogla ostati samo pet dana, izgledao mnogo drugačiji i privlačan.

Na festival teatra koji se tamo priređivao pozvala me je Ayşe Emel Mesci. Nju sam upoznala zajedno sa Behice, kada je bila mlada djevojka, baš te 1974. godine dok sam ležala u zatvoru Sakarya. Ljubav koju je Behice ispoljavala me raznježila i za vrijeme provedeno u zatvoru, a i kasnije. Na festivalu teatra uspješnije mi je izgledalo prikazivanje predstave Daria Foa Iznenadna smrt jednog anarhiste, koju je Ayşe Emel prikazala na turskom jeziku, nego prikaz iste te predstave koju sam gledala u Londonu.

196. strana

Naveče sam odlazila u teatre, a preko dana sam obilazila Amsterdam pjevušeći tiho da niko ne čuje tu lijepu Jacques Brelovu pjesmu u kojoj opisuje luku ovog grada. Kao što je bilo i u Veneciji, na sve strane su se nalazili kanali i mostovi. Zato što je i ovaj grad izgrađen na vodi, na rijekama koje se ulijevaju u more. Ali ove vode nisu mirne ustajale vode venecijanske lagune. I baš zbog toga, iako Amsterdam ne može dostići veličanstvenu ljepotu Venecije, nije mrtav grad, baš suprotno, veoma je živahan.

Svidio mi se Amsterdam. Svidjelo mi se to što ne liči na druge evropske gradove. Svidjelo mi se to što rubovi autobusa i tramvaja nisu ukrašeni ružnim, šarenim reklamama, nego veselim dječijim crtežima. Svidjeli su mi se njegovi muzeje. Svidjela mi se pijaca cvijeća koja je postavljena duž kanala. Svidjelo mi se što se skoro kao i u Kembridžu mnogo koriste bicikla. Svidjele su mi se duge, uske kuće koje umjesto betonskih blokova kao što je slučaj u drugim gradovima, imaju samo po jednu, dvije sobe, ali po pet, šest spratova. Od svega ovog sam najviše su mi se svidjele kuće na barkama koje su utemeljene na kanalima. To su bile stvarne kuće iz čijih se dimnjaka dimi, na čijim prozorima se nalaze zavjese, u

čijim kuhinjama žena pravi jelo, u čijim se dnevnim boravcima vide police sa knjigama, koje su pune djece i u kojima se danonoćno živi.

Vidjela sam i bordele koji su jedna od glavnih turističkih atrakcija u Amsterdamu. Oni se ne nalaze samo u jednoj ulici, nego duž čitave četvrti. A na sred četvrti se, iz nekog razloga, nalazila velika crkva. Na vratima je gorjelo crveno neonsko svjetlo. Prednji dio donjeg sprata kuće koji gleda na ulicu nije bio zazidan, nego je sav bio u staklu. Tako ste mogli vidjeti unutrašnjost svih soba u kojima gori svjetlo, kao što su namještaj, stolice, stolovi. Naravno mogli ste vidjeti i žene. U zavisnosti od veličine sobe, unutra su se nalazile dvije, ili tri, ili samo jedna žena. U jednokrevetnim sobama nalazio se samo krevet. Kada bi u tu sobu došla mušterija, ili bi se navlačile zavjese, ili bi se gasilo svjetlo i zamračivao izlog jer se žena sa mušterijom popela na gornji sprat.

Većina žena bila je lijepa i mlada, a jedan dio njih je bio srednjih godina. Kako bi skrenule pažnju na svoje tijelo na sebi bi imale samo unutrašnji veš, ili kratke, dekoltirane kućne haljine. Nisu pozirale kao da sjede u nekom izlogu.

197. strana

Izgledale su kao da u vlastitim kućama žive normalan život, i kao da ih niko ne posmatra. Neka od njih sjedi, neka stoji, neka razgovara sa kolegicama, neka pije kafu ili puši cigaretu, neka se češlja, neka lista novine, neka turpija nokte, a bilo je onih koje šiju. Kada sam se prilično približila staklu i došla oči u oči sa jednom od žena srednjih godina, srdačno sam joj se nasmijala. Ali je žena nešto promrmljala kao da mi psuje i okrenula glavu. Baš sam se rastužila. Suprotno tome, mahnula mi je jedna mlada djevojka.

Koliko god da se društvo oslobodilo spolnih zabrana i pritiska, na sve strane su se nalazili skriveni ili javni bordeli. A naročito je prirodno da se u pomorskoj luci kao što je Amsterdam nalaze bordeli. Međutim, ova četvrt me zabrinula iz dva razloga. Prvi razlog je da se žene ne bi smjele izlagati kao komad mesa koji je obješen u izlogu neke mesarske prodavnice. A drugi razlog me je još više zabrinjavao od prvog: Među svim ovim ženama koje su se prodavale nijedna nije bila tip sa sjevera, odnosno bijelog tena, plave kose i plavih očiju. Sve su bile tamnolute. Neke od njih su bile Afrikanke crnog tena, ili crnokose, kosooke Azijke. Žene nisu bile porijekom iz Evrope, nego jadne, siromašne žene zemalja Trećeg

svijeta ili bivših kolonija. Dok su amsterdamski bordeli u izloge stavljali ovu trgovinu mesom, kao da su izlagali i strahote rasizma i ružnoću ekonomskog poretka.

Literatura

Arvas- Yüksel, Selcen (2015), *Deyimler ve hikâyeleri*, Carpe diem kitap, Istanbul.

Čaušević, Ekrem (1996), *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.

Čaušević, Ekrem, (2018), *Ustroj, sintaksa i semantika infinitivnih glagolskih oblika u turskom jeziku*, Ibis grafika, Zagreb.

Đinđić, Slavoljub, Teodosijević, Mirjana, Tanasković, Darko (1997), *Türkçe-sırpça sözlük*, Türk Dili Kurumu, Ankara.

Erdener, Yıldırım (2004), *101 Turkish Idiomatic Expressions*, Dunwoody Press, USA.

Gortan, Veljko, Gorski, Oton, Pauš, Pavao, (1963), *Elementa latina*, Školska knjiga, Zagreb.

Jahić, Dževad, Halilović, Senahid, Palić, Ismail, (2004), *Gramatika bosanskog jezika*, Dom štampe, Zenica.

Katnić-Bakaršić, Marina, (2001), *Stilistika*, Ljiljan, Sarajevo.

Klajn, Ivan, (2011), *Italijansko-srpski rečnik*, Edicija-Alexandria, Beograd.

Lewis, Geoffrey, (2001), *Turkish grammar*, Oxford University Press, New York.

KORPUS:

Urgan, Mina (2008), *Bir dinazorun gezileri*, Marmara Sanayi Sitesi, Istanbul.

IZVORI SA INTERNETA:

<http://ivanlovrenovic.com/clanci/bosna-argentina/prostori-putopisa-2>

(Posljednji put posjećeno 5. 4. 2021).

<https://sozluk.gov.tr/>

(Posljednji put posjećeno: 8. 6. 2021).

<https://dle.rae.es/glosario> (Posljednji put posjećeno 12. 4. 2021).

